



**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**  
**ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ**  
**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Π.Μ.Σ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ**  
**ΣΠΟΥΔΕΣ**

### **ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**“Ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΆΞΟΝΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΚΥΠΡΟΥ -**  
**ΙΣΡΑΗΛ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ Ο**  
**ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΝ”**



**ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΧΡ. ΜΠΕΝΟΠΟΥΛΟΣ**

**(ΑΜ: 1219Μ008)**

## **ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2020**

### **ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ**

"Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάση επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην Διπλωματική μου Εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης του Τίτλου Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η Διπλωματική Εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δε μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

### **ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**

**Μαριλένα Κοππά, Αν. Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου  
(Επιβλέπουσα)**

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου  
Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αν. Καθηγητής Παντείου  
Πανεπιστημίου

Περιεχόμενα

<u><i>I. Εισαγωγή</i></u>	6
<u><i>Κεφάλαιο 1<sup>ο</sup> Ανάλυση του Ενεργειακού προβλήματος-Παρουσίαση των εμπλεκόμενων χωρών</i></u>	6
<u><i>1.1 Η Ενεργειακή κατάσταση στην Ευρώπη</i></u>	8
<u><i>1.1.1 Ευρωπαϊκός Ενεργειακός Χάρτης</i></u>	13
<u><i>Κεφάλαιο 2ο Μεσόγειος γεωμορφολογία και γεωστρατηγική</i></u>	14
<u><i>2.1 Μεσόγειος ως ημίκλειστη θάλασσα</i></u>	14
<u><i>2.2 Μεσόγειος ως περιφερειακή θάλασσα</i></u>	16
<u><i>2.3 Οι Ζώνες Εθνικής Δικαιοδοσίας των παράκτιων μεσογειακών κρατών</i></u>	18
<u><i>2.4 Ανατολική Μεσόγειος και Δίκαιο της Θάλασσας</i></u>	22
<u><i>2.5 Η προοπτική οριοθέτησης Α.Ο.Ζ. στην περιοχή της νότιο-ανατολικής Λεκάνης της Μεσογείου με βάση την εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της θάλασσας όπως αυτοί απορρέουν από τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου</i></u>	23
<u><i>2.6 Μεσόγειος και γεωλογία</i></u>	25
<u><i>2.7 Μεσόγειος και γεωφυσική</i></u>	27
<u><i>Κεφάλαιο 3<sup>ο</sup> Ο Στρατηγικός άξονας Ελλάδος - Κύπρου - Ισραήλ στην Ανατολική μεσόγειο και ο τούρκικος παράγων</i></u>	32
<u><i>3.1 Οι ΗΠΑ και η Ρωσία στο νέο ενεργειακό σύμπλεγμα της ΝΑ Μεσογείου</i></u>	32

<u>3.1.1 Προϋπάρχοντα προβλήματα με την Τουρκία: το υπόβαθρο μιας αντιληπτής απειλής για την ασφάλεια</u>	36
<u>3.2 Ο ρόλος της Τουρκίας η στάση της προς τη Κύπρο και τις άλλες χώρες</u>	39
<u>3.3 Οι δράσεις της Τουρκίας προκειμένου να κυριαρχήσει στον ευρωπαϊκό ενεργειακό χάρτη</u>	44
<u>3.3.1 Η ενεργειακή αγορά της Τουρκίας</u>	46
<u>3.4 Καθορισμός της θέσης της Τουρκίας στον ευρωπαϊκό ενεργειακό χάρτη</u>	49
<u>3.5 Οι τουρκικές διεκδικήσεις στην περιοχή</u>	50
<u>3.6 Διπλωματική προσέγγιση της κατάστασης από τους Τούρκους</u>	54
<u>3.7 Προοπτικές στη σχέση των 3 χωρών</u>	55
<u>Συμπεράσματα</u>	59
<u>Βιβλιογραφία</u>	62

## THE STRATEGIC ALLIANCE OF GREECE, CYPRUS AND ISRAEL IN THE EASTERN MEDITERRANEAN AND THE TURKISH FACTOR

### Abstract

This paper deals with the energy situation in the Eastern Mediterranean, the strategic cooperation of the three countries and the Turkish efforts to join in the European energy map. The Eastern Mediterranean is an

important strategic and geostrategic region due to the presence of hydrocarbons, which creates a new field of conflict of conflicting interests. The alignment of Greece, the Republic of Cyprus and Israel, especially with regard to the exploitation of natural resources, suggests the future creation of a regional security scheme in the region as a counterweight to the Turkish provocation.

*Στη Μαντλέν...*

## **I. Εισαγωγή**

Οι ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης στα επόμενα χρόνια θα είναι τέτοιες, ώστε να υποχρεώνεται να αναζητά εναλλακτικές πηγές καυσίμων, πολύ πέρα από αυτές που χρησιμοποιούνται σήμερα. Μια λύση που παρουσιάζεται ως ιδανική είναι ο εφοδιασμός της ηπείρου με φυσικό αέριο από τα νέα αποθέματα της Ανατολικής Μεσογείου. Η Τουρκία, μια χώρα έξω από αυτό το πολιτικό παιχνίδι, αντιδρά σε μια τέτοια προοπτική. Ωστόσο, οι εξελίξεις δεν φαίνεται να την ευνοούν.

Με βάση τα στοιχεία της παγκόσμιας κατανάλωσης ενεργειακών πηγών, συμπεραίνεται ότι το 2005, «το φυσικό αέριο κάλυψε το 23% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας και έφτασε ακριβώς κάτω από το αργό πετρέλαιο (37% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας σε παγκόσμιο επίπεδο) και τον άνθρακα (24%)». Πιο συγκεκριμένα, η κατανάλωση φυσικού

αερίου στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ έχει φτάσει τα 471 cu. Gm., μια ποσότητα που αντιστοιχεί στο 17% της παγκόσμιας αγοράς. Οι κύριοι προμηθευτές της κατά το ίδιο έτος, πράγματι με αυξανόμενο ρυθμό 3% σε ετήσια βάση, που παρείχαν ποσότητες που καλύπτουν περισσότερο από το ήμισυ της κατανάλωσης παγκοσμίως, είναι η Ρωσική Ομοσπονδία, εξασφαλίζοντας το 1/4 των συνολικών αναγκών της μέσω της ρωσικής Gazprom, καθώς και η Νορβηγία και η Αλγερία.

Πρέπει να τονιστεί ότι η Ρωσία (23%), ο Καναδάς (11), η Νορβηγία (9%) και η Αλγερία (7%) εξάγουν το 50% του φυσικού αερίου τους σε διεθνείς αγορές. Όσον αφορά στον όγκο του εφοδιασμού της ΕΕ, ακολουθούν η Νιγηρία, το Κατάρ και η Αίγυπτος. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η Γερμανία (9%), η Ιταλία (9%) και η Γαλλία (6%) καταναλώνουν συνολικά το 24% των ευρωπαϊκών εισαγωγών φυσικού αερίου. Αυτή είναι επίσης μια ξεκάθαρη επεξήγηση της – κατανοητής για πολλούς– επίσημης επίσκεψης του τότε Γερμανού Καγκελάρου στην Κύπρο (στις 11 Ιανουαρίου 2011) και των σκληρών δηλώσεών του εναντίον της Τουρκίας για την αδυναμία επίλυσης του Κυπριακού ζητήματος (Williams, 2013).

Το ενδιαφέρον της Γερμανίδας Καγκελαρίου είναι ακόμη ανάλογο με την ενεργή «έντονη» παρέμβαση γαλλικών και ιταλικών στρατιωτικών δυνάμεων στη Λιβύη, για την ανατροπή του καθεστώτος του Καντάφι. Ωστόσο, το γεγονός ότι έως το 2020 η παραγωγή ενέργειας στην ΕΕ θα είναι μικρότερη από το ένα τρίτο των αναγκών της, ενώ μετά το 2030 θα εξαρτάται από τις εισαγωγές, κατά περίπου 80%, είναι ιδιαίτερα σημαντικό και ενισχύει την ισχύ της έννοιας της «Δυτικής παρέμβασης» στα γεγονότα των αραβικών εξεγέρσεων. Υπάρχουν σημαντικές παρατηρήσεις ως προς αυτό: οι Κάτω Χώρες θα διατηρήσουν την ενεργειακή τους αυτονομία για αρκετά χρόνια, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο, που ήταν ο μεγαλύτερος παραγωγός υδρογονανθράκων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχει πλέον γίνει εισαγωγέας. Επίσης, άλλα σημαντικά κράτη της ΕΕ που καταναλώνουν φυσικό αέριο, όπως η Γερμανία, η Γαλλία και η Ισπανία, αρχίζουν να δείχνουν αυξανόμενα

ποσοστά ενεργειακής εξάρτησης.

Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη ότι το 2009, η διεθνής κατανάλωση φυσικού αερίου έφτασε τα 2,94 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα (cu. Tm) και ότι τα πιθανά αποθέματα που μπορούν να αξιοποιηθούν τεχνικά χρησιμοποιώντας τις τρέχουσες τεχνολογίες, στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) της Κύπρου είναι περίπου 3 Tm<sup>3</sup> (βάσει δεδομένων από τα BEICIP/Franlab και IFP (Institut Français du Pétrole), καθώς και ότι ένα ισοδύναμο ποσό της τάξης των 2–3 cu. Tm θεωρείται επίσης πολύ πιθανό να βρίσκεται στην υπό ελληνικής δικαιοδοσίας Λεκάνη του Ηροδότου (χωρίς να λαμβάνονται υπόψη συνολικά 800 δισ. εκ. αποθέματα φυσικού αερίου του Ισραήλ), είναι προφανές ότι μόνο τα ελληνικά και κυπριακά αποθέματα, συνολικά, σχεδόν διπλασιάζουν την ετήσια παγκόσμια κατανάλωση φυσικού αερίου. Μαζί με τα ισραηλινά αποθέματα, ένας ενεργειακός στρατηγικός άξονας μεταξύ Ισραήλ, Ελλάδας και Κύπρου είναι υπερδιπλάσιος της συνολικής διεθνούς κατανάλωσης ενέργειας φυσικού αερίου, μετρούμενος σε τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι η ΕΕ εισάγει σχεδόν το 83% των συνολικών αναγκών της σε πετρέλαιο και το 57% των αναγκών της σε φυσικό αέριο και ως εκ τούτου θεωρείται ο μεγαλύτερος εισαγωγέας υδρογονανθράκων σε παγκόσμιο επίπεδο (Reuber, 2016).

Κατά συνέπεια, σε επίπεδο ΕΕ, συνάγεται το συμπέρασμα ότι αυτά τα τρία αποθεματικά αρκούν για τον αποκλειστικό εφοδιασμό της ΕΕ των 27 για περίπου 20 χρόνια και για περίπου 200 χρόνια, μόνο εάν η Λιβύη συνεισφέρει εν μέρει με τα αποθέματά της φυσικού αερίου σε αυτόν τον εφοδιασμό. Αυτή η κατάσταση, της εξάρτησης της ΕΕ από κράτη του αραβικού-μουσουλμανικού κόσμου, που βρίσκονται σε μια εξαιρετικά λογική πολιτική και γεωστρατηγική μετάβαση (Αίγυπτος, Αλγερία, Λιβύη, Τυνησία) και από κράτη όπως η Ρωσία, με το υψηλό επίπεδο γεωστρατηγικού ανταγωνισμού με το δίπολο Λονδίνου – Ουάσιγκτον, αναγκάζει τον δυτικό κόσμο και τις αγγλοσαξονικές χώρες να στρέψουν τα μάτια τους στα

ιδιαίτερα ελπιδοφόρα αποθέματα της Κύπρου, της Ελλάδας και του Ισραήλ (Megoran, 2011). Στα Κεφάλαια που θα ακολουθήσουν θα γίνει αναφορά στο στρατηγικό άξονα Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ με αναφορές στη Τουρκική Μεσόγειο ιδιαίτερη μνεία θα γίνει στο Τουρκικό παράγοντα στη περιοχή.

## **Κεφάλαιο 1<sup>ο</sup> Ανάλυση του Ενεργειακού προβλήματος-Παρουσίαση των εμπλεκόμενων χωρών**

### **1.1 Η Ενεργειακή κατάσταση στην Ευρώπη**

Το παρόν κεφάλαιο επιδιώκει να μελετήσει τη κατάσταση που υπάρχει σήμερα στο παγκόσμιο γίνεσθαι αναφορικά με το ενεργειακό ζήτημα. Το κεφάλαιο αυτό θεωρήθηκε σημαντικό για την ανάπτυξη του θέματος, προκειμένου να γίνει κατανοητό από τη μια το ενεργειακό

πρόβλημα και από την άλλη η ευρύτερη ένταση που παρατηρείται στο διεθνές περιβάλλον σε σχέση με τα θέματα ενέργειας και τη δυναμική της κάθε χώρας σε αυτά. Η ενέργεια αποτελεί για όλους ζήτημα εξουσίας και ισχύς και είναι φυσικό να θέλουν όλοι να την ελεγχουν.

Σύμφωνα με τον Παπαδόπουλο(2012): *«Είναι γεγονός ότι αν κάποιος θέλει να αιτιολογήσει πολλά από τα γεγονότα που συνέβησαν τον 20ο αιώνα δεν μπορεί να αμελήσει να αναφερθεί στις βασικές μορφές ενέργειας όπως το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και τη πυρηνική ενέργεια»*. Ο Λένιν είχε προβλέψει ότι όσο θα προχωρήσει η ανάπτυξη της κοινωνίας, τόσο εντονότερη θα γίνετε η έλλειψη πρώτων υλών πράγμα που θα εντείνει τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα κράτη(Παπαδόπουλος,2012,1).

Οι άνωθεν θέσεις καθιστούν κατανοητό ότι το ενεργειακό φορτίο αποτελεί βάση σύγκρουσης των κοινωνιών ενώ οδηγεί σε μεγάλες διαμάχες τα κράτη μεταξύ τους. Με βάση αυτές τις σύντομες άνωθεν θέσεις, γίνεται κατανοητό ότι η ενέργεια αποτελεί βάση ανάπτυξης των κοινωνιών ενώ αποτελεί και σημείο διαμάχης και συγκρούσεων, ο Φάμπερ, χαρακτηριστικά είχε αναφέρει ότι ο *«Ο τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος ενδέχεται να έχει ήδη αρχίσει ο λόγος έναρξης του είναι η ενέργεια και προς το παρόν είναι σε διπλωματικό επίπεδο»* (Καλαϊτζίδου, 2008). Σήμερα η ΗΠΑ, η Ευρώπη, η Ρωσία αλλά και οι χώρες της Ασίας, εμπλέκονται στο ενεργειακό παιχνίδι με στόχο να κερδίσουν έδαφος σε οικονομικό και διπλωματικό επίπεδο. Η Τουρκία παίζει ένα σημαίνοντα ρόλο στη κατάσταση αυτή, ο οποίος θα μελετηθεί πιο διεξοδικά στα επόμενα κεφάλαια(Καλαϊτζίδου,2008).

Με βάση την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αναφορές του J.M Barosso *«Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εστιάσει σε ενεργειακές δράσεις φιλικές για το περιβάλλον, κυρίως όμως ο βασικός της στόχος είναι να απεξαρτηθεί από τις εισαγωγές πετρελαίου και βενζίνης τέλος εστιάζει στην αποθήκευση ενέργειας για το μέλλον και τη βιωσιμότητα της»* (European Commission, 2011).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση κάνει προσπάθειες να καταφέρει να προστατέψει στο μέλλον τις χώρες που εντάσσονται σήμερα αλλά και που θα ενταχθούν στο μέλλον από μια προμηθευτική κρίση σ' επίπεδο ενεργειακών πηγών ενώ θέλει να δώσει τη δυνατότητα, στα Κράτη-μέλη να βασίζονται στις δικές τους ενεργειακές πηγές. Οι παρακάτω δράσεις αποτελούν τους ενεργειακούς στόχους για τα επόμενα χρόνια (ΥΠΕΚΑ,2012): α) Μείωση 20% του φαινομένου του θερμοκηπίου σε σχέση με τα επίπεδα που ήταν στο παρελθόν, συνεργασία μεταξύ των χωρών της Ε.Ε και εφαρμογή περιβαλλοντικών πολιτικών σ' εθνικό επίπεδο, β) Αύξηση στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο 20% της ενεργειακής χρήσης. Το σχέδιο για να επιτευχθεί θα πρέπει να καθορίζεται αρχικά σε εθνικό και μετά σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, γ) 20% αύξηση της χρήσης εναλλακτικών ενεργειών, δ) Αύξηση της χρήσης βιοντίζελ επί του συνόλου όλων των καυσίμων υλικών που χρησιμοποιούνται στις μεταφορές.

Σε παγκόσμιο επίπεδο η Ευρωπαϊκή Ένωση ελπίζει κατά μέσο όρο να πετύχει τη μείωση της θερμοκρασίας κατά 2 βαθμούς Κελσίου. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από τη συνεργασία της με άλλες χώρες σε παγκόσμια κλίμακα όπως την Αμερική, την Κίνα με στόχο το 2050 να έχει πλήρως καταπολεμηθεί το φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Η Κομισιόν και τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέπτυξαν τις νέες τάσεις της ενεργειακής πολιτικής. Συγκεκριμένα η Μ. Βρετανία πριν τη τάση της να αποχωρήσει από την Ε.Ε και το brexit κατέθεσε πρόταση για το όραμά της, σε σχέση με την ενεργειακή πολιτική προκειμένου να διαφυλαχτεί και να αναπτυχθεί μια βιώσιμη πολιτική ανάπτυξης. Με βάση την πρόταση της Μ. Βρετανίας, η Ευρώπη ανέπτυξε τη λεγόμενη Πράσινη Χάρτα, η οποία αναφερόταν στα ακόλουθα (Πεπονής, 2008): α) Ολοκλήρωση και σχεδιασμός της εσωτερικής ενεργειακής πολιτικής, Εξασφάλιση των προμηθειών στην εσωτερική ενεργειακή αγορά, Σταθερή και καινοτομική ενεργειακή πολιτική, Εξωγενής ενεργειακή πολιτική, η οποία καθορίζει την έξωθεν δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Αναφορά στις

κλιματικές αλλαγές, Στρατηγικός ενεργειακός τεχνολογικός σχεδιασμός.

Στις 10 Ιανουαρίου του 2007 η Κομισιόν εξέδωσε την πρώτη στρατηγική Ενέργειας με τη βοήθεια συγκεκριμένων ενεργειακών εγγράφων, τα οποία εστίαζαν στις κλιματικές αλλαγές και πως μέσα από την ανάπτυξη ενεργειακών πολιτικών, θα μπορέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να μειώσει την επιβάρυνση του περιβάλλοντος, εστιάζοντας συγχρόνως στη μείωση του ενεργειακού κόστους από άποψη οικονομικής επιβάρυνσης των κρατών (Πεπονής, 2008).

Η στρατηγική Ενεργειακή πολιτική εστίασε σε προτάσεις σχετικές με τη Πράσινη Χάρτα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχοντας ως στόχο την εφαρμογή του βιοντίζελ, τη μείωση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης, τη μείωση της χρήσης του πετρελαίου, την αύξηση των εναλλακτικών μορφών ενέργειας. Η ενεργειακή πολιτική εκφράστηκε και στη σύνοδο των Βρυξελλών την άνοιξη του 2007, μέσα από τα ακόλουθα σημεία (McDonald,2010):

1. Είναι σημαντικό στην εσωτερική αγορά να γίνουν μετρήσεις σε ενεργειακό επίπεδο με στόχο να αυξηθεί ο ανταγωνισμός και να υπάρξει συσχέτιση αναφορικά με τις διεθνείς δράσεις αναφορικά με την ενέργεια.
2. Προστασία των προμηθειών: Διαφοροποίηση σ' επίπεδο ενέργειας και μεταφορών σε σχέση και με την ανάγκη διαχείρισης κρίσεων.
3. Ανάπτυξη σχέσεων με τη Ρωσία και με τις χώρες της κεντρικής Ασίας και Νοτίου Αφρικής.
4. Ενεργειακή δυναμική και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας οι οποίες θα εφαρμόζονται σε επίπεδο εθνικά ενεργειακά πλάνα, σε συγκεκριμένους στόχους αναφορικά με τη θέρμανση, το βιοντίζελ στις μεταφορές, το σύστημα εμπορίου κ.λ.π.
5. Ενεργειακή τεχνολογία: Νέες τεχνολογίες και καινοτομίες προκειμένου να αυξηθούν και να καλυφθούν οι ενεργειακές ανάγκες σ'

επίπεδο χρήσης της ατομικής ενέργειας, τη μείωση των αποβλήτων, την αύξηση των ερευνητικών προγραμμάτων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί το μεγαλύτερο εισαγωγέα πετρελαίου και αερίου. Αγοράζει το 82% των αναγκών της σε πετρέλαιο και το 57% σε αέριο. Αυτό τα επόμενα χρόνια προβλέπεται να φτάσει στο 93% και 84% αντίστοιχα(Στεφάνου,2012,408).Η Ρωσία αποτελεί το μεγαλύτερο προμηθευτή, με τη δημιουργία και του μεγάλου αγωγού αερίου που περνά μέσα από τις πρώην Σοβιετικές χώρες. Η Ρωσία σήμερα, στηρίζει τις περισσότερες χώρες της Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να μην είναι εξαρτημένη από μια άλλη χώρα, αυτό όμως στη παρούσα φάση είναι δύσκολο, μια και δεν υπάρχουν τόσα ανεκμετάλλευτα κοιτάσματα στην Ευρώπη(Sussane,2008).

Με βάση την ανάγκη για φιλικές ενεργειακές πολιτικές, αλλά και την ανάγκη για εξοικονόμηση ενέργειας και αποφυγή εξάρτησης από άλλες χώρες, η ΕΕ αναζητά λύσεις και μέσα από την παραγωγή πυρηνικής ενέργειας, ως μέσο κάλυψης της ενεργειακής κρίσης. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *«Η χρήση της πυρηνικής ενέργειας θα μπορούσε δώσει λύση και να μειώσει τις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης»* (European Commission, 2010).

Η πυρηνική ενέργεια δεν αποτελεί λύση στο πρόβλημα δεδομένων και των πολλών αντιδράσεων που ενέχει θέτοντας σε κίνδυνο την ανθρώπινη ύπαρξη αλλά και ευρύτερα το περιβάλλον. Τα τελευταία χρόνια η ζήτηση των φυσικών πόρων υπερβαίνει τη διαθεσιμότητά τους. Αυτό έγινε ιδιαίτερα εμφανές μετά τις απαισιόδοξες προβλέψεις περί της αδυναμίας επίτευξης διατηρήσιμης ανάπτυξης. Ειδικότερα, οι σημερινοί ρυθμοί χρησιμοποίησης των διαθέσιμων αποθεμάτων των προς εξάντληση φυσικών πόρων είναι τόσο υψηλοί που αν συνεχισθούν στο ίδιο επίπεδο χωρίς την εξοικονόμησή τους και σε τελική ανάλυση την υποκατάστασή τους από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η ΕΕ και όχι μόνο θα αντιμετωπίσει τεράστιο πρόβλημα(European Commission, 2010).

Με βάση τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, επιδιώκει να απεξαρτηθεί ενεργειακά ώστε να μπορέσει στο μέλλον να ισχυροποιήσει ακόμα περισσότερο τη θέση της στο παγκόσμιο γίνεσθαι μη έχοντας την επιρροή κρατών όπως η Ρωσία που στη παρούσα φάση εξαρτάται σε επίπεδο ενέργειας. Η Ε.Ε θεσπίζει συνεχώς πολιτικές προκειμένου να ενεργοποιήσει τις κυβερνήσεις. Σε αυτές τις πολιτικές συγκαταλέγονται: η Δέσμη Μέτρων για την Αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής έως το 2022, το Τρίτο Κοινοτικό Πακέτο για την Εσωτερική Αγορά Ενέργειας, ο Κανονισμός για την Ασφάλεια του Εφοδιασμού και πλέον δεσμεύσεις ανακοινώσεων για Κοινή Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Στρατηγική (παρουσιάστηκαν τη 10η Νοεμβρίου 2010) και για την Ενεργειακή Υποδομή (παρουσιάστηκαν τη 17η Νοεμβρίου 2010)(Στεφάνου,2012,410. Στην Χάρτη 1 παραθέτονται τα δίκτυα τροφοδοσίας της Ε.Ε(Στάμκος,2011)



Figure 2.6 Ongoing and future gas corridors developments in Europe  
Source: EC DG TREN and OME

Χάρτης 1.1: Τα δίκτυα και ο σχεδιασμός τροφοδοσίας αερίου της Ε.Ε  
Πηγή: Στάμκος,(2011)

### 1.1.1 Ευρωπαϊκός Ενεργειακός Χάρτης

Στο τέλος του 2011, δημοσιεύθηκε ο «Ευρωπαϊκός Ενεργειακός Σχεδιασμός έως το 2050». Με βάση τον Πλιάτσικα Φ, στο άρθρο του

*«Ευρωπαϊκός Σχεδιασμός έως το 2050» και αναφερόμενος στο δελτίο τύπου που δημοσιεύθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Δεκέμβριο του 2011, ο Ευρωπαϊκός Ενεργειακός Χάρτης καθορίστηκε από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: «Για να επιτευχθεί ο στόχος μείωσης των εκπομπών της Ευρώπης κατά περισσότερο από 80% έως το 2050 θα πρέπει να είναι σχεδόν μηδενικές οι ανθρακούχες εκπομπές κατά την παραγωγή ενέργειας. Ο ενεργειακός χάρτης πορείας για το 2050, που παρουσιάζει σήμερα η Επιτροπή, αφορά τον τρόπο με τον οποίο είναι δυνατόν να επιτευχθεί αυτό χωρίς να διαταραχτεί ο ενεργειακός εφοδιασμός και η ανταγωνιστικότητα. Μετά από ανάλυση διαφόρων σεναρίων, στο έγγραφο αυτό περιγράφονται οι συνέπειες ενεργειακού συστήματος χωρίς ανθρακούχες εκπομπές και το πλαίσιο πολιτικής που απαιτείται. Αυτό θα δώσει την δυνατότητα στα κράτη-μέλη να προβούν στις απαιτούμενες επιλογές στον ενεργειακό τομέα και να δημιουργήσουν σταθερό επιχειρηματικό κλίμα για ιδιωτικές επενδύσεις, ιδίως μέχρι το 2030» (Γλιάτσικας, 2011).*

*Σύμφωνα με την επιτροπή ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Μόνο ένα νέο ενεργειακό μοντέλο θα καταστήσει το σύστημά μας ασφαλές, ανταγωνιστικό και βιώσιμο σε μακροπρόθεσμη βάση. Διαθέτουμε πλέον ευρωπαϊκό πλαίσιο για τα απαραίτητα μέτρα άσκησης πολιτικής που πρέπει να ληφθούν για να εξασφαλιστούν οι σωστές επενδύσεις» (Oettinger, 2011).*

Σήμερα είναι σημαίνουσας σημασίας η ενεργειακή απόδοση, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ανεξάρτητα από το ενεργειακό μίγμα που έχει επιλεγεί, για την επίτευξη των σχετικών με το CO<sub>2</sub> στόχων έως το 2050, είναι απαραίτητη η υψηλότερη ενεργειακή απόδοση αλλά και η αύξηση των μεριδίων των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Σήμερα είναι σημαντικό να διαπιστωθούν τρεις βασικές κατευθύνσεις σε σχέση με το εξεταζόμενο θέμα της ενέργειας. Αυτές είναι οι ακόλουθες (Oettinger, 2011): α) Η Ευρώπη επιδιώκει να ανεξαρτητοποιηθεί από τα ορυκτά καύσιμα, β) Η Ε.Ε σχεδιάζει το ενεργειακό της μέλλον με ορίζοντα 30 ετών, γ) Η Ε.Ε αναγνωρίζει την καθοριστική συμμετοχή της ηλεκτρικής ενέργειας.

Σε σχέση αναφορικά με τη γεωγραφία σε ενεργειακό επίπεδο, διαπιστώνεται ότι το κόστος αυξάνεται συνεχώς. Οι τιμές αναμένεται να ανεβαίνουν μέχρι και το 2030, ενώ στη συνέχεια η χρήση των νέων τεχνολογιών θα βοηθήσει στη μείωση των τιμών. Οι πολιτικές και τα μέτρα της ΕΕ για την επίτευξη των ενεργειακών στόχων για τα επόμενα χρόνια είναι αρκετά αλλαγμένα από το παρελθόν και για πολλούς αρκετά φιλόδοξα. Τα μέτρα αυτά θα συνεχίσουν να έχουν αποτελέσματα και μετά το 2021, συμβάλλοντας στη μείωση των εκπομπών κατά περίπου 40% έως το 2050. Θεωρείται ότι είναι αδύνατο επαρκέσουν για να επιτευχθεί ο στόχος που έχει θέσει η ΕΕ έως το 2050, καθώς θα έχει επιτευχθεί μόνον κατά το ήμισυ έως τότε (Oettinger, 2011).

Με βάση αυτή την ανάλυση, στον παρόντα ενεργειακό χάρτη πορείας συνάγονται τα βασικά συμπεράσματα για αναμφιβόλως θετικές επιλογές στο ευρωπαϊκό ενεργειακό σύστημα. Αυτό εξαιρεί επίσης τη σημασία εξεύρεσης ευρωπαϊκής προσέγγισης, βάσει της οποίας όλα τα κράτη μέλη θα έχουν κοινή αντίληψη των βασικών χαρακτηριστικών της μετάβασης σε ενεργειακό σύστημα χαμηλών επιπέδων εκπομπών άνθρακα και η οποία να παρέχει την απαιτούμενη βεβαιότητα και σταθερότητα.

Ο ενεργειακός χάρτης δεν υποκαθιστά τις προσπάθειες σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο για τον εκσυγχρονισμό του ενεργειακού εφοδιασμού, αλλά στοχεύει στην ανάπτυξη μακροπρόθεσμου και τεχνολογικά ουδέτερου ευρωπαϊκού πλαισίου, εντός του οποίου θα καταστούν αποτελεσματικότερες αυτές οι πολιτικές (Buffetaut, 2012). Τα διάφορα κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν διαφορετικούς ενεργειακούς πόρους. Κοινός τους στόχος αποτελεί η απεξάρτηση από τον άνθρακα, πράγμα που είναι πιο σημαντικό για κάποιες χώρες σε σχέση με κάποιες άλλες. Ο ενεργειακός χάρτης επιτρέπει στα κράτη να αναπτύξουν το καθένα το δικό του σχέδιο δράσης. Συγχρόνως είναι σημαντικό τα κράτη να επιτύχουν τη καταπολέμηση των κλιματικών αλλαγών αλλά και να αποκτήσουν ενεργειακή ασφάλεια και απεξάρτηση από τη Ρωσία.

Ο Ενεργειακός χάρτης ορίζει τη θέσπιση συγκεκριμένων ορόσημων για τη καθοδήγηση των ενεργειακών δεδομένων στα πλαίσια της Ευρωπαϊκή Ένωσης. Συγχρόνως θεωρείται ότι η ενεργειακή ανεξαρτησία θα βοηθήσει στις επενδυτικές αποφάσεις. Η καχυποψία διακατέχει σήμερα τις Ευρωπαϊκές χώρες με δεδομένες τις ξεχωριστές σχέσεις που έχει το κάθε κράτος με τη Ρωσία, σε σχέση με τη τιμή που πληρώνει το κάθε ένα από αυτά σε σχέση με την εισαγωγή του αερίου από τη Ρωσία.

## **Κεφάλαιο 2ο Μεσόγειος γεωμορφολογία και γεωστρατηγική τοποθέτηση**

### **2.1 Μεσόγειος ως ημίκλειστη θάλασσα**

Σύμφωνα με το άρθρο 122 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, η Μεσόγειος αποτελεί μια ημίκλειστη θάλασσα(Τσάλτας,2017). Η κατάταξη της Μεσογείου στην κατηγορία αυτή προτάθηκε ήδη από το 1979 ,από την Πράξη 111 της συνόδου των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών του Συμβουλίου της Ευρώπης(Τσάλτας, 1986;<sup>1</sup>).

Σε περιοχές που υπόσχονται ότι είναι πλούσιες σε υδρογονάνθρακες, το βάθος κυμαίνεται μεταξύ 2.500 και 3.000 μέτρα, πράγμα που αποθαρρύνει την εξερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, παρά τη σημαντική εξέλιξη στον τομέα της υποθαλάσσιας

---

<sup>1</sup> Μέρος ΙΧ της ΣΔΘ, τιτλοφορούμενο «Κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες», αποτελείται από τα άρθρα 122 και 123, τα οποία ορίζουν τα εξής: «*Άρθρο 122*»Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, “κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα” σημαίνει κόλπο, λεκάνη ή θάλασσα που περιβάλλεται από δύο ή περισσότερα κράτη και συνδέεται με άλλη θάλασσα ή με τον ωκεανό μέσω στενού διαύλου ή που αποτελείται καθ’ ολοκληρίαν ή κυρίως από τις αιγιαλίτιδες ζώνες ή τις αποκλειστικές οικονομικές ζώνες δύο ή περισσότερων παράκτιων κρατών.

τεχνολογίας<sup>2</sup>. Μοναδική ίσως εξαίρεση το πετρέλαιο του Βόρειου Αιγαίου Πελάγους, το οποίο, αναφορικά με την άντλησή του στο απώτερο ουσιαστικά όριο της περιορισμένης ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης της νήσου Θάσου, φαίνεται ότι έρχεται από σχετικά μικρό βάθος, που βρίσκεται εντούτοις στην άκρη της υποθαλάσσιας χαράδρας που ενώνει τα Δαρδανέλια με τις παρυφές του Άθω, το βάθος της οποίας ξεπερνά τα 1.000 μ.(United Nation,2008)<sup>3</sup>.

Η Μεσόγειος περιλαμβάνει επίσης περί τα 13.500 νησιωτικά εδάφη που ανήκουν στα παράκτια κράτη, εκτός από την Κύπρο και τη Μάλτα που είναι ανεξάρτητα κράτη. Πρόκειται επίσης για νησιωτικά εδάφη το μέγεθος των οποίων ποικίλει, καθώς και η θέση τους (πλησίον και μη των ακτών) η οποία περιπλέκει στη συνέχεια τις όποιες οριοθετήσεις των θαλάσσιων ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας, με βάση το σύστημα της οριοθέτησης ανάμεσα σε απέναντι ακτές<sup>4</sup>.

Οι αποστάσεις ανάμεσα στα 20 κράτη που βρέχονται από την κυρίως μεσογειακή λεκάνη, και βρίσκονται επομένως ανάμεσα στην Ευρώπη και την Αφρικανική Ήπειρο, είναι μικρές. Έτσι, μετά την ολοκλήρωση όλων των ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας ,δηλ. των αιγιαλιτιδών ζωνών, των συνορευουσών ζωνών, των ηπειρωτικών υφαλοκρηπίδων καθώς και των αποκλειστικών οικονομικών ζωνών όλων των κρατών, δεν απομένει ελεύθερος χώρος για Ζώνη διεθνούς θαλάσσιου βυθού<sup>5</sup>.

Για το λόγο αυτό, η αρχή της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας, όπως αυτή απορρέει από τις διατάξεις της Νέας Σύμβασης για το δίκαιο της θάλασσας και αναφέρεται κυρίως στους πλουτοπαραγωγικούς πόρους του

---

<sup>2</sup> Van Dyke, J. M., Legal Status of Islands with Reference to Article 121 (3) of the UN Convention on the Law of the Sea, Available from <http://seasteading.org/seasteading.org/localres/misc-articles/DykeLegalStatusOfIslands.html>[Accessed 18-12-2020]

<sup>3</sup> United Nations Division for Ocean Affairs, Table of claims to maritime jurisdiction (as at 28 May 2008), Available from: [http://www.un.org/Depts/los/.../table\\_summary\\_of\\_claims.pdf](http://www.un.org/Depts/los/.../table_summary_of_claims.pdf) [Accessed 18-12-2020]

<sup>4</sup> Απόφαση 2749, XXV, 17 Δεκεμβρίου 1970

<sup>5</sup> Απόφαση 2749, XXV, 17 Δεκεμβρίου 1970

βυθού και του υπεδάφους του, δεν εφαρμόζονται στη Μεσόγειο και για περιοχές, ασφαλώς, έξω από τα όρια της εθνικής δικαιοδοσίας των παράκτιων κρατών (Τσάλτας, 2002)(Τσάλτας, 2002, 33-45).

Ένα πρόσθετο σημείο αναφοράς είναι το καθεστώς το οποίο ορίζεται και αναπτύσσεται στην εξαγγελία ΑΟΖ από τα παράκτια κράτη, τα οποία συνορεύουν μέσα σε κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσας όπου με βάση το άρθρο 123 τα κράτη υποχρεούνται να προχωρήσουν στην οροθέτηση της ΑΟΖ με συμφωνία μεταξύ τους. Βασικό παράδειγμα ημίκλειστης θάλασσας αποτελεί η Μεσόγειος. Οι ΑΟΖ των κρατών της Μεσογείου επικαλύπτονται και το εύρος των 200νμ, δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί ενώ παράλληλα τα παράκτια κράτη λόγω της ιδιομορφίας τους και των ενδιαφερόντων τους στην περιοχή δεν έχουν δείξει πρόθεση συνεργασίας για καθιέρωση τέτοιας ζώνης, με αποτέλεσμα πολλές φορές την υπέρμετρη αλίευση. Η Μεσόγειος Θάλασσα, αποτελεί ένα οικοσύστημα μεγάλης αξίας παγκοσμίως και μία από τις μεγαλύτερες σε έκταση ημίκλειστες θάλασσες του κόσμου. Η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αξία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου είναι τεράστια. Η ανάπτυξη των περισσότερων μεσογειακών παράκτιων κρατών στηρίχθηκε, και εξακολουθεί να στηρίζεται (Ραυτόπουλος, 2014).

Η Μεσόγειος χαρακτηρίζεται ως ημίκλειστη θάλασσα πρέπει να επισημανθεί πως η Μεσόγειος ανήκει στις «ημίκλειστες θάλασσες», καθώς συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που θέτει το Άρθρο 122 της Διεθνούς Σύμβασης του Δικαίου Θαλάσσης του 1982, περί των «Κλειστών και Ημίκλειστων Θαλασσών» (Enclosed or Semi-Enclosed Seas). Πιο συγκεκριμένα, διαθέτει δύο μόνο στενά σημεία επαφής με τους ωκεανούς -τη διώρυγα του Suez στα ανατολικά, και τα στενά του Gibraltar στα δυτικά (Ραυτόπουλος, 2014).

## **2.2 Μεσόγειος ως περιφερειακή θάλασσα**

Η Μεσόγειος χαρακτηρίστηκε ως περιφερειακή θάλασσα στα πλαίσια της προσπάθειας περιβαλλοντικής της προστασίας. Η Μεσόγειος είναι η πρώτη περιφερειακή θάλασσα. Με την πάροδο του χρόνου, σε παγκόσμια επίπεδο γίνονται διάφορες περιφερειακές συμβάσεις που αποσκοπούν στην προστασία του περιβάλλοντος, ωστόσο αναγνωρίζεται η ανάγκη ολοκληρωμένου σχεδιασμού των δραστηριοτήτων στη θάλασσα για να επιτευχθούν και τα μέτρα της προστασίας που έχουν τεθεί στην εκάστοτε σύμβαση(Τσάλτας,2017).

Οι πιο σημαντικές από αυτές είναι: οι συμβάσεις του Όσλο (1972) και των Παρισίων(1974) για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του ΒΑ Ατλαντικού (OSPAR, 1992 & 1998), η Σύμβαση του Ελσίνκι για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Βαλτικής (HELCOM, 1974 & 1992), το Πρόγραμμα Δράσης για τη Μεσόγειο (UNEP/MAP) μαζί με τη Σύμβαση της Βαρκελώνης για τη Μεσόγειο Θάλασσα (1975 & 1995) και η Σύμβαση της Βουδαπέστης για τον Εύξεινο Πόντο. Ρόλο συντονιστή αναλαμβάνει η ΕΕ, εφόσον η Ευρώπη πρέπει να ελέγχει τις δραστηριότητες που γίνονται στη Βαλτική, τη Μεσόγειο, τη Μαύρη θάλασσα καθώς και στο Βορειοανατολικό Ατλαντικό ωκεανό, απ' όπου βρέχεται, όπως και να φροντίζει για τη συνεκτικότητα οποιασδήποτε πολιτικής και δράσης με τις γειτνιάζουσες χώρες(Τσάλτας,2017).

Το 1975 γίνεται το πρώτο πρόγραμμα περιφερειακών θαλασσών υπό την αιγίδα του Περιβαλλοντικού Προγράμματος Ηνωμένων Εθνών (United Nations Environment Programme - UNEP), όταν 16 Μεσογειακές χώρες και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα εγκρίνουν το Μεσογειακό Πρόγραμμα Δράσης (Mediterranean Action Plan - MAP) (UNEP MAP, 2000-2007). Ένα χρόνο αργότερα τα ίδια μέλη υπογράφουν την «Σύμβαση για την Προστασία της Μεσογείου κατά της Ρύπανσης» (Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution) γνωστή ως Σύμβαση της Βαρκελώνης (UNEP MAP, 2000-2007).

Με επτά πρωτόκολλα αυτή ολοκληρώνει το νομικό πλαίσιο του MAP

και καλύπτει όλο το φάσμα προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Τα πρωτόκολλα είναι: α) Εγκατάλειψης (από πλοία και αεροσκάφη), β) Πρόληψης και Έκτακτης ανάγκης (ρύπανση από τα πλοία και καταστάσεις έκτακτης ανάγκης), γ) Χερσαίων πόρων και δραστηριοτήτων, δ) Ειδικά προστατευμένων περιοχών και Βιολογικής ποικιλότητας, ε) Υπεράκτιων χρήσεων (ρύπανση από την εξερεύνηση και εκμετάλλευση), ζ) Επικίνδυνων Αποβλήτων > Ολοκληρωμένης διαχείρισης των παράκτιων ζωνών(Πέππα,2012).

Μολονότι η αρχική εστίαση του ΜΑΡ είχε ως στόχο τον έλεγχο της θαλάσσιας ρύπανσης, με την πάροδο των ετών, σκοπός του διευρύνθηκε σταδιακά για να συμπεριλάβει και την ΟΔΠΖ(Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παράκτιας Ζώνης)<sup>6\*</sup>. Έπειτα από 30 χρόνια η Συνθήκη της Βαρκελώνης και το ΜΑΡ γίνονται πιο ενεργά από ποτέ (UNEP ΜΑΡ, 2000-2007). Τα μέλη αυξάνονται φθάνοντας τα 22 και είναι αποφασισμένα να προστατεύσουν τη Μεσόγειο θάλασσα και το παράκτιο περιβάλλον της προωθώντας ταυτόχρονα περιφερειακά και εθνικά σχέδια για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης.

### **2.3 Οι Ζώνες Εθνικής Δικαιοδοσίας των παράκτιων μεσογειακών κρατών**

Το σύνολο των μεσογειακών κρατών συμπεριλαμβανομένων και των κρατών της Μαύρης Θάλασσας, έχει ήδη προσχωρήσει στις επιταγές της νέας Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας περί διευρυμένης αιγιαλίτιδας ζώνης των 12 ν.μ., πλην της Ελλάδας - για το σύνολο των ακτών της, ηπειρωτικών και νησιωτικών, και της Τουρκίας μόνον, όμως, για την περίπτωση των ακτών της στο Αιγαίο Πέλαγος.

---

<sup>6\*</sup> Άρθρο 69 – Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παράκτιας Ζώνης

Συνορεύουσα ζώνη μέχρι τα 24 ν.μ., από τις γραμμές βάσης από όπου μετριέται και το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης, φαίνεται να έχουν υιοθετήσει μόνον 9 μεσογειακά κράτη, εκ των οποίων μόνο τρία βρίσκονται στην περιοχή της νότιο-ανατολικής Μεσογείου (Αίγυπτος, Συρία και Κύπρος).

Πίνακας 2.1-Θαλάσσιες Ζώνες Εθνικής Δικαιοδοσίας Κρατών της Μεσογείου

Κράτη (αλφαβητική σειρά)	Ευθείες Γραμμές Βάσης	Αιγιαλίτιδα Ζώνη	Συνορεύουσα Ζώνη	ΑΟΖ
Αίγυπτος	ΝΑΙ	12	24	<sup>1</sup>
Αλβανία	ΝΑΙ	12		
Αλγερία	ΝΑΙ	12	24	
Βοσνία και Ερζεγοβίνη*	/	/	/	/
Γαλλία	ΝΑΙ	12	24	200 <sup>2</sup>
Ελλάδα	ΟΧΙ	6 <sup>3</sup>		
Ισπανία	ΝΑΙ	12	24	200 <sup>4</sup>
Ισραήλ	ΟΧΙ	12		
Ιταλία	ΝΑΙ	12		<sup>5</sup>
Κροατία	ΝΑΙ	12		<sup>6</sup>
Κύπρος	ΝΑΙ	12	24	200
Λίβανος	ΟΧΙ	12		
Λιβύη	ΝΑΙ	12		<sup>7</sup>
Μάλτα	ΝΑΙ	12	24	
Μαρόκο	ΝΑΙ	12	24	200
Μαυροβούνιο**	/	/	/	/
Σλοβενία	ΝΑΙ	12		<sup>8</sup>
Τουρκία	ΟΧΙ	6 <sup>9</sup>		200 <sup>10</sup>
Τυνησία	ΝΑΙ	12	24	Μέση Γραμμή

1. Συμφωνία Οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Αιγύπτου και Κύπρου (Μάρτιος 2003)

2. Δεν ισχύει για τη Μεσόγειο Θάλασσα.
  3. 10 Ναυτικά Μίλια για Σκοπούς Αεροπλοΐας
  4. Μέχρι το ισοβαθές των 50 μέτρων στον Κόλπο του Gabès
  5. Ζώνη Προστασίας Περιβάλλοντος (Law 61 of 8 February 2006) πέρα από τα όρια της Αιγιαλίτιδος από συμφωνίες με τα συνορεύοντα κράτη ή μέση γραμμή όπου αυτές δεν υπάρχουν.
  6. Νομοθεσία (Decision on the Extension of the Jurisdiction of the Republic of Croatia in t 2003) προβλέπει συγκεκριμένα στοιχεία της ΑΟΖ (αλιεία, προστασία περιβάλλοντος). Το εξωτερικό όριο ορίζεται από γεωγραφικές συντεταγμένες.
  7. Ζώνη Αλιείας 62 ναυτικών μιλίων.
  8. Νομοθετική Πράξη Ζώνης Προστασίας Περιβάλλοντος και Υφαλοκρηπίδας (Ecological Protection the Republic of Slovenia Act / 4 October 2005). Η οριοθέτηση της ζώνης προστασίας θα γίνει με κράτη. Η Πράξη ορίζει το εξωτερικό όριο των ζωνών.
  9. 6 Ναυτικά Μίλια στο Αιγαίο Πέλαγος, 12 Ναυτικά Μίλια στη Μαύρη Θάλασσα
  10. Στη Μαύρη Θάλασσα.
- \* Η Βοσνία και Ερζεγοβίνη έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση του 1982 από τις 12/01/1994, αλλά εθνικής δικαιοδοσίας.
- \*\* Το Μαυροβούνιο έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση του 1982 από τις 23/10/2006, αλλά δεν έχει δικαιοδοσίας.

Πηγή: UNEP MAP, 2000-2017

Αναφορικά με την υφαλοκρηπίδα, δύο περιοχές, εκείνη της Αδριατικής Θάλασσας αλλά και της Μαύρης Θάλασσας, φαίνεται να έχουν στο σύνολό τους οριοθετήσει ανάμεσα στα όμορα ή απέναντι στις περιοχές αυτές κράτη. Τέλος, σε σχέση με την αποκλειστική οικονομική ζώνη, η περιοχή της Μαύρης Θάλασσας έχει μοιραστεί απόλυτα ανάμεσα στα ενδιαφερόμενα κράτη, ενώ στην κυρίως μεσογειακή λεκάνη παραδείγματα χωρών που την έχουν υιοθετήσει είναι το Μαρόκο, η Κύπρος και η Συρία την έχουν υιοθετήσει.

## 2.4 Ανατολική Μεσόγειος και Δίκαιο της Θάλασσας

Ο χώρος της Ανατολικής Μεσογειακής λεκάνης αφορά άμεσα, σε επίπεδο γειτνίασης, επτά συνολικά παράκτια κράτη: την Ελλάδα, την Τουρκία, τη Συρία, το Λίβανο, το Ισραήλ και την Αίγυπτο και ασφαλώς στο κέντρο, το μοναδικό νησιωτικό στην περιοχή κράτος, την Κύπρο. Όλα κράτη με μικρές αποστάσεις ανάμεσά τους και τουλάχιστον αναφορικά με τις απέναντι ακτές τους, οι οποίες και προσδιορίζουν αρχικά, συμπληρωματικά και με τις όμορες ακτές, τα θαλάσσια σύνορά τους<sup>7</sup>.

Έτσι, αναφορικά με τα χωρικά ύδατα των κρατών αυτών και με εξαίρεση την τουρκική άρνηση στην καθόλα νόμιμη επέκταση της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ν.μ., η υιοθέτηση της μέσης γραμμής, ως απόρροια επίσης της βασικής αρχής του διεθνούς δικαίου που αναφέρεται κυρίως στην αμοιβαιότητα, όπου αυτή απαιτείται, έχει υιοθετηθεί χωρίς καμία αντίρρηση<sup>8</sup>.

Ασφαλώς, το πρόβλημα γίνεται περισσότερο περίπλοκο με την οριοθέτηση των νέων, διευρυμένων κατά πολύ σε σχέση με το παρελθόν, ζωνών οικονομικής εκμετάλλευσης, όπως η υφαλοκρηπίδα και η αποκλειστική οικονομική ζώνη.

---

<sup>7</sup> Η Κύπρος είναι το μοναδικό απέναντι, προς όλα τα άλλα, κράτος στην περιοχή της νότιο – ανατολικής Μεσογείου. Τα υπόλοιπα κράτη έχουν προβλήματα γειτνίασης σε επίπεδο κρατών με όμορες ακτές.

<sup>8</sup> Η εν λόγω μέθοδος (μέση γραμμή) που αφορά κυρίως στην οριοθέτηση ανάμεσα σε κράτη με απέναντι ακτές, καθώς και η μέθοδος της γραμμής της ίσης απόστασης αναφορικά με τα κράτη με όμορες ακτές, περιλαμβάνεται και στο άρθρο 15 της Σύμβασης του Μοντέγκο Μπαϊύ, περί οριοθέτησης της αιγιαλίτιδας ζώνης.

Το αρχικό, ταυτόσημο απώτερο όριο των 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης, από τις οποίες μετρούνται και τα χωρικά ύδατα, και για τις δύο αυτές ζώνες<sup>9</sup> δημιουργεί, είτε έτσι είτε αλλιώς, ένα γενικότερο πρόβλημα για τη Μεσόγειο, με δεδομένο ότι οι απέναντι αποστάσεις, ανάμεσα σε όλα γενικώς τα παράκτια μεσογειακά κράτη, είναι μικρότερες του διπλάσιου του ορίου αυτού (δηλ. 400 ν.μ.). Η πιθανή λοιπόν υιοθέτηση και μόνον της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης των 200 ν.μ., ομοιόμορφα από όλα τα ενδιαφερόμενα στην περιοχή κράτη, θα μπορούσε να μετατρέψει ουσιαστικά τη Μεσόγειο σε χώρο αποκλειστικής, ουσιαστικής κοινοκτημοσύνης, στον τομέα ειδικότερα της εκμετάλλευσης των θαλάσσιων και υποθαλάσσιων φυσικών πόρων<sup>10</sup>, ζώντων και μη, ανάμεσα στα παράκτια μεσογειακά, ηπειρωτικά και νησιωτικά κράτη, με την έννοια της παλαιάς ρήσης περί ουσιαστικής πλέον *mare nostrum*.

## **2.5 Η προοπτική οριοθέτησης Α.Ο.Ζ. στην περιοχή της νότιο-ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου με βάση την εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της θάλασσας όπως αυτοί απορρέουν από τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου**

Σύμφωνα με το άρθρο 55 της Σύμβασης του Μοντέγκο Μπαι όλα τα παράκτια κράτη έχουν το δικαίωμα υιοθέτησης αποκλειστικής οικονομικής ζώνης 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσεις, από όπου μετριέται και η αιγιαλίτιδα ζώνη τους, τόσο αναφορικά με τις ηπειρωτικές όσο και τις νησιωτικές τους ακτές<sup>11</sup>. Τα δικαιώματα που το παράκτιο κράτος ασκεί στο χώρο της Α.Ο.Ζ. του είναι κυριαρχικά και αφορούν στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων (ζώντων και μη), τόσο των υπερκείμενων του βυθού υδάτων (βλ. κυρίως

---

<sup>9</sup> Το εύρος της υφαλοκρηπίδας είναι δυνατόν να επεκταθεί και πέραν των 200 ν.μ. μέχρι το εξωτερικό άκρο του υφαλοπλαισίου το οποίο δεν θα πρέπει να υπερβαίνει συνολικά τα 350 ν.μ., σύμφωνα με το άρθρο 76 της Σύμβασης του Μοντέγκο Μπαίου.

<sup>10</sup> Βλ. αναλυτικά επίσης, Γρ. Ι. Τσάλτα, Υποθαλάσσιοι Φυσικοί Πόροι και Νοτιοανατολική Μεσόγειος. Προβλήματα Οριοθέτησης των Όμορων και Απέναντι Κρατών, στο Ι. Σεϊμένης (επιμέλεια), *Η Μεσόγειος στον 21<sup>ο</sup> αιώνα*, εκδ. Πανεπιστημίου Αιγαίου, Εργαστήριο Μεσογειακής Πολιτικής, Ρόδος, 2002, σελ. 33 -45.

<sup>11</sup> Βλ σχετικά και σε συνδυασμό με το άρθρο 121, παρ.2 περί καθεστώτος των νησιών.

αλιεία και παραγωγή ενέργειας από ύδατα κλπ)<sup>12</sup>, όσο όμως και του βυθού και του υπεδάφους του, σύμφωνα και με τις διατάξεις περί υφαλοκρηπίδας που καλύπτονται από το VI Μέρος της Σύμβασης<sup>13</sup>.

Η πιστή απεικόνιση της θεωρητικής εφαρμογής των εν λόγω διατάξεων της Σύμβασης στην περιοχή της νότιο-ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου και λόγω της συγκεκριμένης γεωγραφικής διάταξης των κρατών που την περιβάλλουν, συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου στη μέση, προσδίδουν αναλογικά σε όλα τα κράτη τη δικαιούμενη σε σχέση με τις ακτές τους ΑΟΖ. Η ολοκλήρωση της εφαρμογής των διατάξεων της Σύμβασης σε σχέση με την οριοθέτηση στη συγκεκριμένη περιοχή της διευρυμένης αυτής ζώνης εμπλέκει, επίσης, εν μέρει και τη Λιβύη η οποία, γειτνιάζουσα ως παρακείμενο κράτος με την Αίγυπτο αλλά και απέναντι κράτος με την Ελλάδα (Κρήτη) συμβάλει στο ουσιαστικό μοίρασμα του συνόλου της εν λόγω θαλάσσιας περιοχής.

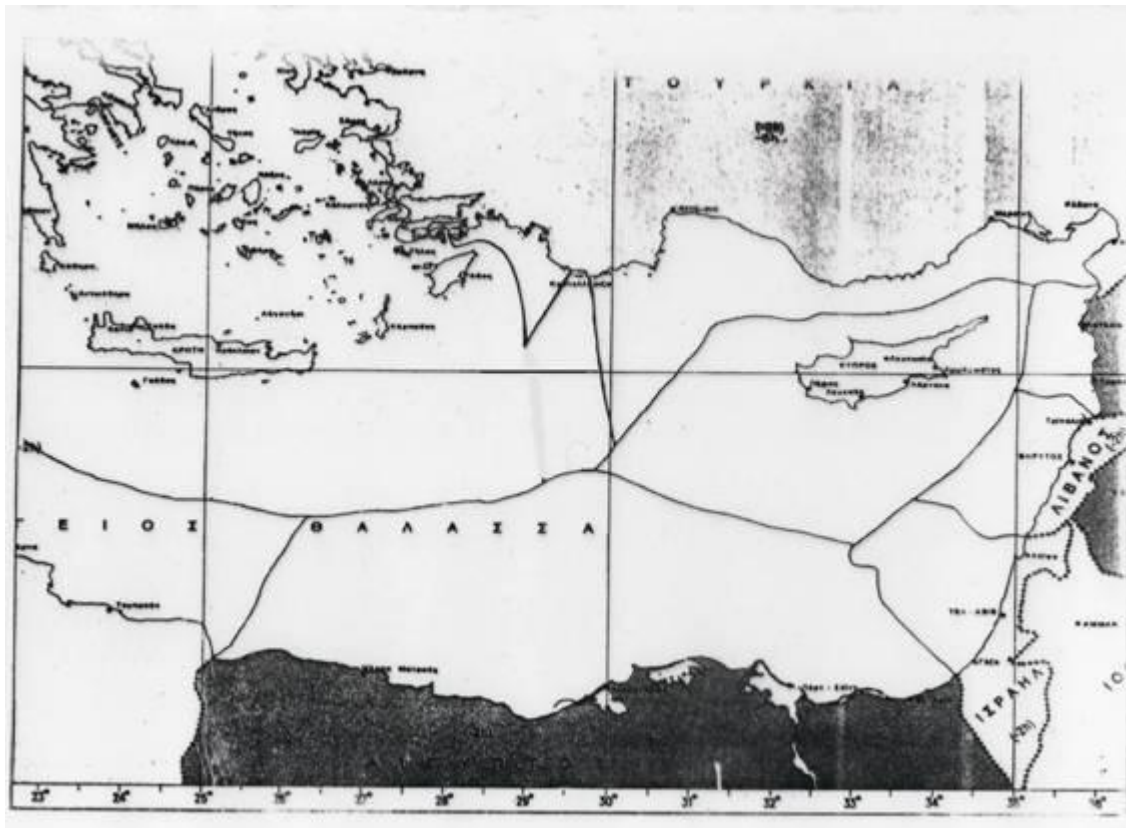
Παράλληλα, η σημαντική παρουσία της νησιωτικής στην περιοχή Ελλάδας (Κρήτη και Δωδεκάνησα, Καστελόριζο και Στρογγυλή) σε συνδυασμό και με τις μικρές αποστάσεις των γειτονικών της, κυρίως απέναντι, κρατών (Λιβύη, Αίγυπτος, Κύπρος) αλλά και της γεωγραφικώς μειονεκτούσα στην περιοχή Τουρκίας, προσδίδει σημαντικά θαλάσσια τμήματα στο κράτος αυτό, η Α.Ο.Ζ. του οποίου ενώνεται προς νότον με εκείνην της Λιβύης και της Αιγύπτου και ανατολικά με την Α.Ο.Ζ. της Κύπρου και της Τουρκίας.

Συμπληρωματικά, η Α.Ο.Ζ. της Κύπρου οριοθετείται, σύμφωνα με τη Σύμβαση, στο ήμισυ της απόστασης από τις ακτές της ανατολικά με τα απέναντι κράτη της Συρίας, του Λιβάνου και του Ισραήλ. Στο βόρειο μέρος του νησιωτικού αυτού κράτους, η προς οριοθέτηση θαλάσσια περιοχή μοιράζεται εξ ημισείας με την Τουρκία, ενώ, νότια η οριοθέτηση της κυπριακής Α.Ο.Ζ. επιτυγχάνεται με την υιοθέτηση της μεθόδου της μέσης γραμμής από τις ακτές της Αιγύπτου (βλ. Χάρτη 3 που ακολουθεί) (Ozturk & Baseren, 2018).

---

<sup>12</sup> Τα εν λόγω κυριαρχικά δικαιώματα του παράκτιου κράτους συμπληρώνονται και από μια απαραίτητη σειρά δικαιωμάτων δικαιοδοσίας σχετικά με τη θαλάσσια επιστημονική έρευνα και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, καθώς και την εγκατάσταση απαραίτητων για την εξόρυξη των φυσικών πόρων, τεχνητών νησιών (βλ. άρθρο 56 παρ. β και γ).

<sup>13</sup> Άρθρο 77 της Σύμβασης.



Χάρτης 2.1- Η Περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου και οι αποκλειστικές οικονομικές ζώνες σύμφωνα με την UNCLOS

Πηγή: Öztürk, S., & Başeren, H. (2018)

## 2.6 Μεσόγειος και γεωλογία

Η Μεσόγειος σήμερα αντιμετωπίζει έντονα και οξυμμένα προβλήματα. Τα παράλια της είναι πυκνοκατοικημένα (εδώ ζει το 1/10 του συνολικού πληθυσμού της γης). Οι γραφικές ακρογιαλιές της ελκύουν ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό τουριστών. Κοντά στα μεγάλα λιμάνια υπάρχουν συγκροτήματα χημικής βιομηχανίας και μεταλλουργίας. Στις υφαλοκρηπίδες γίνονται γεωτρήσεις για εξόρυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου. Πολλά πλοία διασχίζουν τα νερά της. Όλα αυτά συνδυασμένα με τη δυσκολία ανανέωσης του νερού δημιουργούν για την Μεσόγειο έντονα προ-βλήματα ρύπανσης που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν έγκαιρα και δραστικά, γιατί ο πραγματικός κόσμος της θάλασσας (Tsaltas, 2001).

Είναι γεγονός ότι το μέλλον της ανθρωπότητας σε επίπεδο επάρκειας φυσικών πόρων και μετά την αλόγιστη μέχρι σήμερα εκμετάλλευση των ηπειρωτικών τους αποθεμάτων, βρίσκεται στον υποθαλάσσιο χώρο και πιο συγκεκριμένα στο βυθό και το υπέδαφος των θαλασσών και των ωκεανών.

Οι βασικοί / γνωστοί φυσικοί πόροι που μπορούν να τύχουν εκμετάλλευσης από τον άνθρωπο ως πηγή παραγωγής ενέργειας είναι το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Και οι δύο αυτοί πόροι βρίσκονται σε χαμηλό σχετικά βάθος και σε κάθε περίπτωση πλησίον κυρίως των ακτών των κρατών, με αποτέλεσμα να εντάσσονται νομικά στο χώρο της υφαλοκρηπίδας, αποτελώντας έτσι το μήλο της έριδος για εκμετάλλευση. Μέχρι σήμερα έχουν εντοπιστεί σημαντικά κοιτάσματα υδρογονανθράκων σε πολλές υποθαλάσσιες περιοχές της ανατολική Μεσογείου με έμφαση στον υποθαλάσσιο χώρο ανάμεσα σε Κύπρο, Αίγυπτο, Ισραήλ και Λίβανο. Ειδικότερα, πλησίον των παραλίων της Μέσης Ανατολής στη Μεσόγειο έχουν επίσης εντοπιστεί σημαντικά κοιτάσματα φυσικού αερίου (Τσάλτας, 2003).

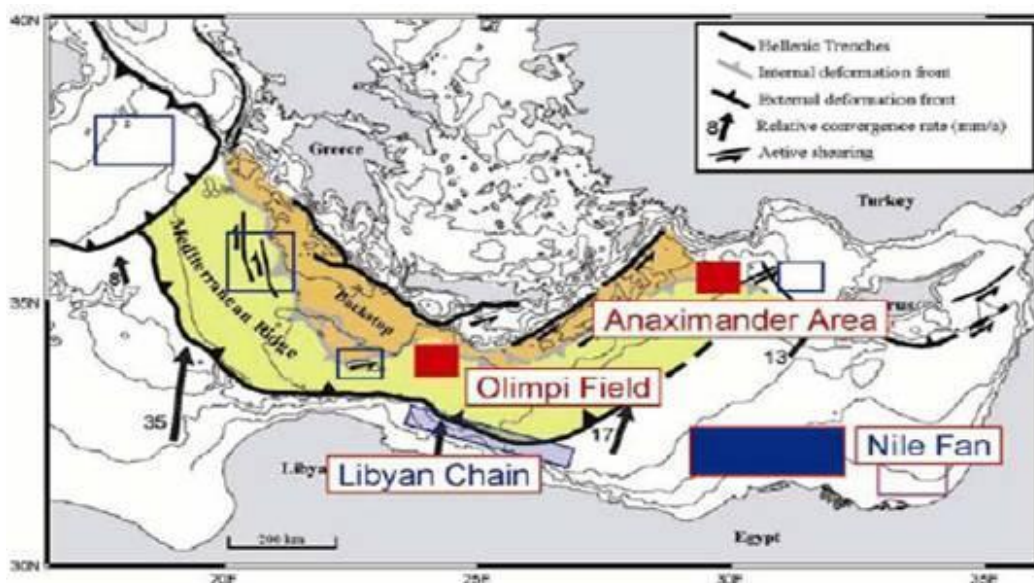
Οι πολυμεταλλικοί κόνδυλοι και οι λεγόμενες μεταλλοφόροι άργιλοι αποτελούν συμπήξεις φυσικών πόρων που επικάθονται στο βυθό, κυρίως των ωκεανών και σε μεγάλο σχετικά βάθος, αποτελώντας, νομικώς, αντικείμενο εξερεύνησης και μελλοντικής εκμετάλλευσης στο πλαίσιο ενεργοποίησης του μηχανισμού της λεγόμενης Διεθνούς Αρχής [και επομένως του υποθαλάσσιου χώρου και των πόρων του που ανακηρύχτηκαν ως κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας. Οι τελευταίοι αυτοί πόροι δεν απαντώνται στο μεσογειακό βυθό, ο οποίος άλλωστε παρουσιάζει ιδιαίτερη γεωμορφολογική φυσιογνωμία (Τσάλτας, 2003, 42-44).

Σχετικά πρόσφατα, όμως, ήρθε στο φως της επικαιρότητας και μια νέα σημαντική ανακάλυψη που αφορά σε ενυδατωμένους υδρογονάνθρακες με τη μορφή στρωμάτων πάνω και κάτω από το βυθό της θάλασσας, τους γνωστούς πλέον υδρίτες. Αναφορικά με την περιοχή της Ευρώπης, οι υδρίτες απαντώνται «μέχρι στιγμής στην Κασπία Θάλασσα, στα Στενά του Μπάρεντς και στην Ανατολική Μεσόγειο, και πιο συγκεκριμένα στα υποθαλάσσια υβώματα του Αναξιμανδρου, ανατολικά της Ρόδου και νότια του κόλπου της Αττάλειας»

(Περισσοράτης, 2008,13).

Σύμφωνα με τον καθηγητή Γιάννη Λυβιάκη, «οι υδρίτες είναι κρύσταλλοι που δημιουργούνται σε συγκεκριμένες συνθήκες πίεσης και θερμοκρασίας, κυρίως με μόρια μεθανίου ή προπανίου, τα οποία εγκλωβίζονται στο κέντρο κρυστάλλων νερού». Για τις ΗΠΑ και μόνον υπολογίζεται ότι θα μπορούσαν να καλύψουν τις ανάγκες της χώρας σε μεθάνιο για τα 100 επόμενα χρόνια(Περισσοράτης, 2008,13).

Η σημαντική αυτή επιστημονική διαπίστωση και το μεγάλο κοίτασμα που ανακαλύφθηκε, και πήρε το όνομα «Αναξίμανδρος»[, στην υποθαλάσσια λεκάνη της νότιο-ανατολικής Μεσογείου και ειδικότερα ανάμεσα σε τρεις ενδιαφερόμενες παράκτιες στην περιοχή χώρες, την Ελλάδα, την Τουρκία και την Κύπρο, είναι φυσικό να δημιουργεί ιδιαίτερες τάσεις διεκδίκησης σε επίπεδο υφαλοκρηπίδας και πιο συγκεκριμένα τη σαφή οριοθέτησή της στην ευρύτερη περιοχή, η οποία συμπεριλαμβάνει και την Αίγυπτο. Έτσι, με την είσοδο στον 21<sup>ο</sup> αιώνα, η Τουρκία θεώρησε ότι θα έπρεπε να εξασφαλίσει την απρόσκοπτη και μονόπλευρη παρουσία της στην περιοχή, μέσω της δημιουργίας de facto κατάστασης, όπως στο παρελθόν και με το Βόρειο Αιγαίο (1973 και ύστερα) η οποία θα της επέτρεπε τη μονομερή εκμετάλλευση των όποιων πιθανών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων ή και υδριτών.

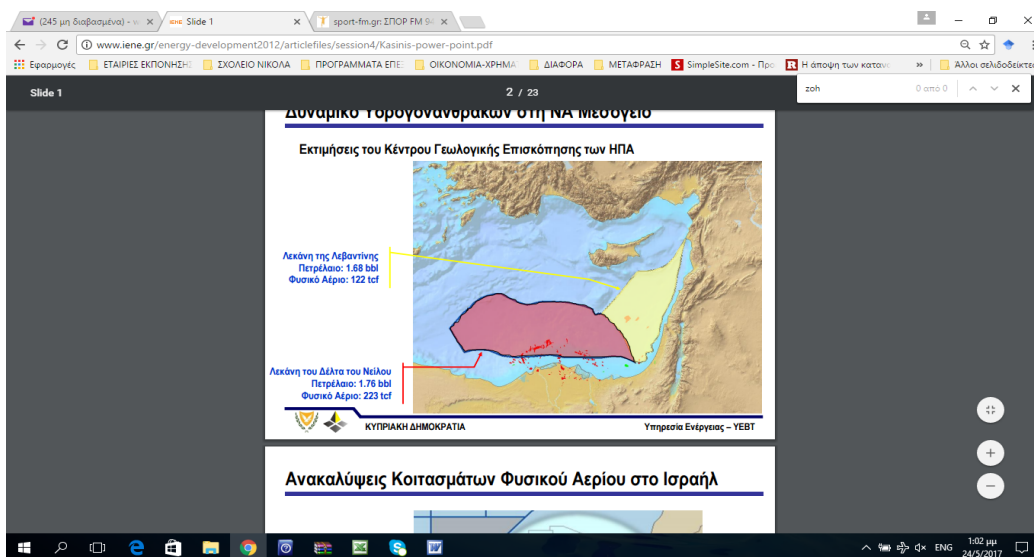


Χάρτης 2.2-Περιοχές έρευνας υδριτων για το πρόγραμμα «Αναξίμανδρος»

Πηγή: Περισσοράτης, Κων.(2008,13)

## 2.7 Μεσόγειος και γεωφυσική

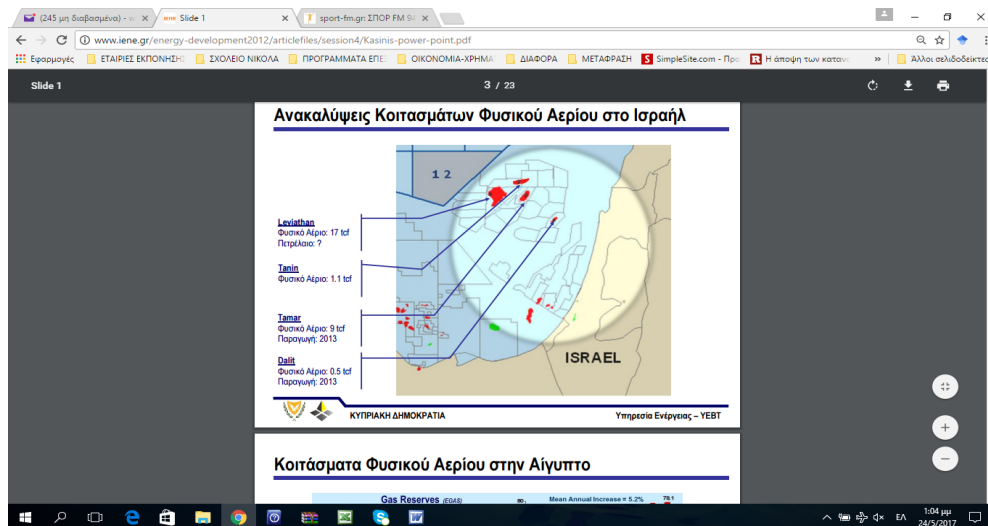
Με βάση τις εκτιμήσεις της Γεωλογικής Επισκόπηση των ΗΠΑ, στη Λεκάνη της Λεβαντίνης το πετρέλαιο είναι 1.68bbl ενώ το φυσικό αέριο στα 122tcf, στη Λεκάνη του Δέλτα του Νείλου το πετρέλαιο αναφέρεται στα 1.76bbl και το φυσικό αέριο στα 223tcf(Κασσίνης,2011).



Χάρτης 2.3-Παρουσίαση περιοχής

Πηγή: Κασσίνης, Σ.(2011)

Στη συνέχεια παραθέτονται τα κοιτάσματα φυσικού Αερίου στο Ισραήλ



Χάρτης 2.4-Αναφορά στο Ισραήλ και στις θέσεις του φυσικού αερίου  
 Πηγή: Κασίνης, Σ.(2011)

Συνεχίζοντας γίνεται αναφορά στις έρευνες υδρογονανθράκων στη Κύπρο. Συγκεκριμένα σε σχέση με τη περιοχή διαπιστώνονται τα ακόλουθα:

1. Γνωστό πετρελαϊκό δυναμικό στην ευρύτερη περιοχή της Ν.Α. Μεσογείου - Μεγάλες ανακαλύψεις (κυρίως φυσικού αερίου) στην περιοχή.
2. Κατάλληλες γεωλογικές συνθήκες στο θαλάσσιο χώρο της Κύπρου.
3. Η Κύπρος προσφέρει σταθερό επενδυτικό περιβάλλον με πρόσβαση στην αγορά της ΕΕ και της ευρύτερης Μεσογείου Προσφέρονται ελκυστικές συνθήκες για τη δραστηριοποίηση πετρελαϊκών εταιρειών στο θαλάσσιο χώρο της Κύπρου

Σε επίπεδο ερευνών υδρογονανθράκων στη Κύπρο εντοπίζονται χρονολογικά οι ακόλουθες δράσεις:

2005: Υπογραφή συμφωνίας με την PGS4

2005: Υπογραφή συμφωνίας με την Beicip - Franlab

2006: Πραγματοποίηση δυσδιάστατων σεισμικών ερευνών (MC2D-CYP2006)4

2007: Ανακοίνωση 1ου Γύρου Αδειοδότησης

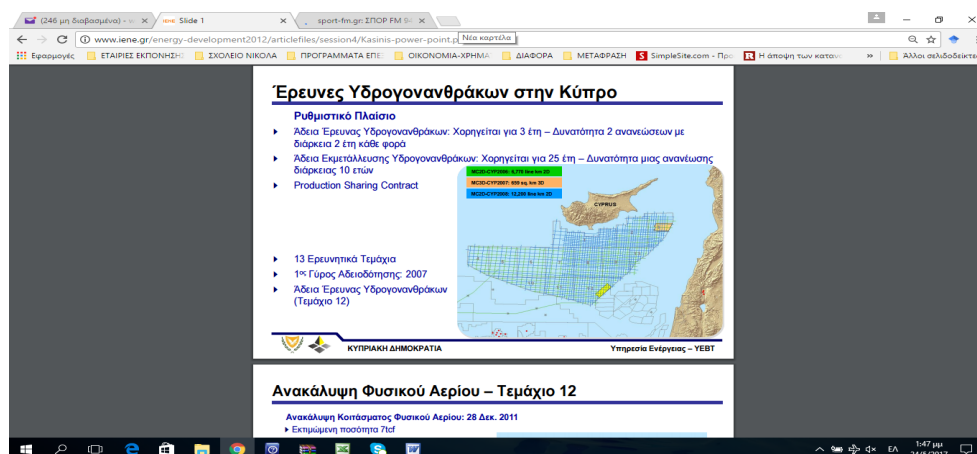
2007: Πραγματοποίηση τρισδιάστατης σεισμικής έρευνας στο τεμάχιο 3 (MC3D-CYP2007)

2008: Πραγματοποίηση δυσδιάστατων σεισμικών ερευνών (MC2D-CYP2008)

2008: Παραχώρηση Άδειας Έρευνας Υδρογονανθράκων στην Noble Energy International Ltd

2011: Πραγματοποίηση πρώτης ερευνητικής γεώτρησης για εντοπισμό υδρογονανθράκων

2011: Ανακοίνωση ανακάλυψης του κοιτάσματος Αφροδίτη



Χάρτης 2.5-Θέσεις ενέργειας σε σχέση με Κύπρο

Πηγή: Κασίνης, Σ.(2011)

Οι εργασίες όρυξης της επιβεβαιωτικής γεώτρησης στο κοιτάσμα «Αφροδίτη» ξεκίνησαν το Φεβρουάριο του 2013. Μελέτες βρίσκονται υπό εξέλιξη όσον αφορά τη διαδρομή του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου από το κοιτάσμα στις ακτές της Κύπρου. Η Μεσόγειος παρουσιάζει έντονο ενεργειακό δυναμικό αναφορικά με διάφορες μορφές ήπιας ενέργειας. Οι μορφές αυτές αναπτύσσονται στις ακόλουθες ενότητες (Κασσίνης, 2011).

Ο τομέας φυσικού αερίου Zohr είναι φυσικό αέριο ανοικτής θαλάσσης που βρίσκεται στον αιγυπτιακό τομέα της Μεσογείου. Το πεδίο βρίσκεται στην περιοχή Shorouk, μια περιοχή με έκταση 3.765 τετραγωνικών χιλιομέτρων (1.454 τετραγωνικά μίλια), την οποία κέρδισε η Eni το 2013. Το πεδίο υπολογίζεται ότι κυμαίνεται σε έκταση 100 τετραγωνικών χιλιομέτρων (39 τ.χλμ.) και βρίσκεται σε βάθος 1.450 μέτρων (4.760 πόδια). Το πεδίο ανακαλύφθηκε το 2015 από την ιταλική εταιρεία ενέργειας Eni και θεωρείται ότι είναι το μεγαλύτερο πεδίο φυσικού αερίου που βρέθηκε στην Μεσόγειο Θάλασσα και ξεπέρασε το κοντινό πεδίο αερίου Leviathan. Το συνολικό αέριο στην θέση του πεδίου αερίου Zohr

είναι περίπου 850 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα (30 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια). Εάν είναι αλήθεια, το Zohr θα διπλασιάσει σχεδόν τα αποθέματα φυσικού αερίου της Αιγύπτου(Στυλιανού,2015).

Ο τομέας φυσικού αερίου Leviathan είναι ένα μεγάλο κοίτασμα φυσικού αερίου που βρίσκεται στην Μεσόγειο Θάλασσα στα ανοικτά των ακτών του Ισραήλ, 47 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά του πεδίου αερίου Tamar. Το πεδίο φυσικού αερίου βρίσκεται περίπου 130 χιλιόμετρα δυτικά της Χάιφα 1.500 μέτρα (4.900 πόδια) βαθιά στην λεκάνη της Λεβαντίνης, μια πλούσια περιοχή υδρογονανθράκων σε ένα από τα μεγαλύτερα ανοικτά αέρια ευρήματα του κόσμου της περασμένης δεκαετίας. Σύμφωνα με ορισμένους σχολιαστές, το κοίτασμα του φυσικού αερίου έχει την δυνατότητα να αλλάξει τις εξωτερικές σχέσεις του Ισραήλ με τις γειτονικές χώρες Τουρκία και Αίγυπτο. Μαζί με τον κοντινό τομέα φυσικού αερίου Tamar, το πεδίο Leviathan θεωρείται ως μια ευκαιρία για το Ισραήλ να μετατραπεί σε σημαντικό ενεργειακό παράγοντα στην Μέση Ανατολή(Πιπατζή,2014).

Ο τομέας φυσικού αερίου Tamar είναι ένα πεδίο φυσικού αερίου στην Μεσόγειο Θάλασσα στα ανοικτά των ακτών του Ισραήλ. Το πεδίο βρίσκεται στην αποκλειστική οικονομική ζώνη του Ισραήλ (αμφισβητούμενη), περίπου 80 χιλιόμετρα (50 μίλια) δυτικά της Χάιφα στα ύδατα 1.700 μέτρων (5.600 πόδια) βαθιά. Ο τομέας Tamar θεωρείται ότι έχει αποδεδειγμένα αποθέματα φυσικού αερίου ύψους 200 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων (7.1 δισεκατομμύρια κυβικά πόδια), ενώ ο παρακείμενος χώρος Tamar South έχει 23 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα (810 δισεκατομμύρια κυβικά πόδια). Μαζί, μπορεί να έχουν επιπλέον 84 BCM πιθανών αποθεμάτων και έως 49 BCM πιθανών αποθεμάτων (αποθέματα με πιθανότητα εξόρυξης 10%). Την εποχή της ανακάλυψης, το πεδίο Tamar ήταν το μεγαλύτερο κοίτασμα αερίου ή πετρελαίου στην λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου και η μεγαλύτερη ανακάλυψη της Noble Energy. Από την ανακάλυψη του Tamar, μεγάλες ανακαλύψεις αερίων έχουν γίνει σε άλλους ανάλογους γεωλογικούς σχηματισμούς της ίδιας ηλικίας στην περιοχή. Επειδή το Tamar ήταν η πρώτη τέτοια ανακάλυψη, αυτοί οι σχηματισμοί που περιέχουν αέρια είναι γνωστοί ως άμμος Tamar(Πιπατζή,2014).

## **Κεφάλαιο 3° Ο Στρατηγικός άξονας Ελλάδος - Κύπρου - Ισραήλ στην Ανατολική μεσόγειο και ο τούρκικος παράγων**

### **3.1 Οι ΗΠΑ και η Ρωσία στο νέο ενεργειακό σύμπλεγμα της ΝΑ Μεσογείου**

Η ζώνη του Αρκτικού κύκλου, λόγω της γεωκλιματικής αλλαγής και της συνεχώς επιταχυνόμενης τήξης των παγόβουνων, μετατρέπεται σταδιακά σε έναν νέο εναλλακτικό άξονα για την μεταφορά των ρωσικών προϊόντων, ο οποίος παρέχει επιπλέον τις συντομότερες διαδρομές, τόσο γεωγραφικά όσο και χρονικά (Gökmen, 2010).

Αυτό το γεγονός απαλλάσσει τη Ρωσία από τη «σκλαβιά της Rimland», σύμφωνα με τη φράση του N. J. Spykman, η οποία την εμποδίζει από το να αναπτύξει το εμπόριό της, βγαίνοντας στα «θερμά ύδατα» της Μεσογείου.

Τώρα, η Ρωσία είναι ελεύθερη, όσον αφορά τις εμπορικές οδούς και θα είναι ολοένα και πιο ελεύθερη στο μέλλον. Βάσει αυτής της υπόθεσης, είναι σαφές ότι η Τουρκία δεν έχει πλέον την παλιά στρατηγική της σημασία για την «Ειδική Σχέση» Λονδίνου-Ουάσιγκτον και φυσικά, επίσης για το NATO, ως μέρος αυτού του αναχώματος (Rimland) ενάντια στις τάσεις και φιλοδοξίες της Ρωσίας για τον νότο.

Αυτό σημαίνει ότι η Τουρκία αναγκάζεται να εφεύρει, να δημιουργήσει και να διεκδικήσει μια νέα «γεωπολιτική μοναδικότητα» που θα είναι σε θέση να της προσφέρει μια αντίστοιχη «γεωστρατηγική μοναδικότητα». Σε αυτό το πλαίσιο, η Τουρκία έχει εφεύρει τον νεο-οθωμανισμό, στην προσπάθειά της να υποτάξει τον αραβικό-μουσουλμανικό κόσμο, καθώς και τον ιρανικό και μουσουλμανικό σιιτικό κόσμο. Αυτό είναι, κατά την άποψή της, ο μόνος τρόπος να αναδειχθεί ως «απαραίτητος» σύμμαχος της Ειδικής Σχέσης στο μέλλον, με την ελπίδα ότι θα αποτελέσει την νέα ηγεμονική δύναμη των περιοχών πετρελαίου και φυσικού αερίου της Μέσης Ανατολής. Κατά συνέπεια, εάν συνέβαινε αυτό, η Τουρκία θα αναδεικνυόταν ως ηγέτης στον έλεγχο των υδρογονανθράκων στην ευρύτερη περιοχή και ως εκ τούτου, ως διεθνής ηγεμονική δύναμη.

Ωστόσο, η Ρωσία δεν φαίνεται πρόθυμη να επιτρέψει την εξάλειψη ορισμένων αντίβαρων, όπως την κατάρρευση του Μπάαθ από το πολιτικό τοπίο της Νέας Συρίας, ακόμη και εάν αποδεχθεί, τελικά, την απομάκρυνση από την εξουσία του Μπασάρ αλ Άσαντ. Επιπλέον, αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί θετικό ενδεχόμενο, από την ισραηλινή προοπτική: ένα πλουραλιστικό πολιτικό φάσμα στη Συρία θα ήταν προς όφελος των δημοκρατικών διαδικασιών, αλλά θα εμπόδιζε επίσης την απολυταρχία της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στη Δαμασκό.

Αυτή η κατάσταση επιτρέπει στην Ιερουσαλήμ να έχει κοσμικούς συνομιλητές στη Συρία, ακόμη και εάν η τελευταία δεν συμφωνεί καταρχήν με την εξωτερική πολιτική του Ισραήλ. Εκτός από ένα πλουραλιστικό πολιτικό σκηνικό στη Συρία, που ενεργεί ως αντίβαρο στη δύναμη της ανερχόμενης Μουσουλμανικής Αδελφότητας, δεν αποτελεί αρνητική προοπτική, ακόμη και για την ισορροπία στην περιοχή (Moisio & Paasi, 2013).

Συνεπώς, αν υποθεθεί ότι οι διαρρηγμένες σχέσεις μεταξύ της Δαμασκού και της Άγκυρας και του, τώρα εμφανώς, ρόλου της τουρκικής ΜΙΤ υπέρ της ανατροπής του Προέδρου Άσαντ, η Κύπρος πρέπει να διατηρήσει τις ισορροπίες και ένα υπόβαθρο φιλικών σχέσεων με την κοσμική πολιτική σε αυτή την πλευρά του συριακού πολιτικού φάσματος. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το συριακό έδαφος μετατρέπεται σε πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ των ιρανικών και των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών, με την υποστήριξη της Τουρκίας και την εκφρασμένη δυσφορία του Άσαντ και υπό τη ζοφερή ματιά της Μόσχας, η οποία δεν είναι πρόθυμη να δει μια ανατροπή των ισορροπιών στην περιοχή, εις βάρος της και με την ταυτόχρονη ενίσχυση του ισλαμικού κινήματος στην περιφέρειά της.

Κατά συνέπεια, η Κυπριακή Δημοκρατία πρέπει να αποδειχθεί ιδιαίτερα προσεκτική όσον αφορά στη χειραγώγηση των ζωτικών συμφερόντων της Ρωσίας, δηλαδή μιας χώρας με αυξανόμενη προβολή ισχύος στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου.



Χάρτης 3.1- Κατανομή των κουρδικών πληθυσμών Πηγή: Belina(2019)

Αυτό συμβαίνει επειδή, οι ρωσικές ανησυχίες ευθυγραμμίζονται με τον αυξανόμενο φόβο των συριακών κουρδικών πληθυσμών έναντι της ενδεχόμενης κυριαρχίας της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στη Νέα Συρία. Είναι ένας εμφανής φόβος, τον οποίο συμμερίζεται πλήρως η Μόσχα, ακόμη και

η Κίνα, καθώς και η Ουάσιγκτον και η Ιερουσαλήμ (βλ. Χάρτη 1), ότι αυτοί οι πληθυσμοί (σχεδόν 2,5 εκατομμύρια) ζουν σε περιοχές που είναι γεωγραφικά γειτονικές με το Ιρακινό Κουρδιστάν, ένα de facto ολοκληρωμένο κράτος, με ένα κοινοβούλιο που αποτελείται από 111 βουλευτές, με σημαία, εθνικό στρατό, αστυνομικές δυνάμεις και εθνικό δικαστικό σώμα, υπό την προστασία των ΗΠΑ (Belina, 2019).

Επομένως, το ρητορικό ερώτημα που τίθεται είναι πώς θα αντιδράσει η κυβέρνηση του Ιρακινού Κουρδιστάν στο κύμα των μεταναστών που θα καταλήξει στα εδάφη της, από τη Συριακή πλευρά, στην τελική κυριαρχία μιας ισλαμιστικής κυβέρνησης των Μουσουλμάνων Αδελφών στη Δαμασκό. Θα προκύψει η αντίδραση με μια ανακοίνωση για την ένταξη των (συριακών) εδαφών τους στα εδάφη του Ιρακινού Κουρδιστάν; Ή πιθανώς, με μια πολιτική ανοιχτών συνόρων προς την περιοχή της Κουρδικής Συρίας; Αυτό, ωστόσο, δεν θα καταλήξει μοιραία στην ενοποίηση των δύο κουρδικών περιοχών σε ένα κράτος; Φυσικά, αν αυτό συνέβαινε υπό τον έλεγχο και τις εγγυήσεις ασφαλείας των ΗΠΑ, δεν θα ήταν δυνατό να εκφραστούν άλλες αντιρρήσεις και αρνήσεις από την ισλαμιστική κυβέρνηση της Άγκυρας. Η τελευταία δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να ισχυριστεί ότι θα αποτελέσει τον εγγυητή των δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών αυτών των κουρδικών πληθυσμών. Το «ποινικό της μητρώο» επιβαρύνεται από αυτή την άποψη (Mazis & Sgouros, 011).

Επιπλέον, δεν μπορεί να υπάρξει ορθολογισμός εκ μέρους της Ουάσιγκτον ως προς το να θυσιάσει έναν πιστό σύμμαχο και το μοναδικό νησί σταθερότητας που έχει σε αυτήν την εύθραυστη περιοχή, απλώς για να ικανοποιήσει τον φίλο-ιρακικό ισλαμιστή της Άγκυρας. Επομένως, το ίδιο λάθος δύο φορές θα ήταν αμαρτία για την πολιτική των ΗΠΑ στην περιοχή. Επιπλέον, η πρόσφατη αναίμακτη απόσυρση των αμερικανικών δυνάμεων από το Ιράκ υποδηλώνει μια συζήτηση μεταξύ της Ουάσιγκτον και των Σιιτών στον Ιρακινό Νότο, ώστε να μην ενοχληθούν οι αμερικανικές δυνάμεις κατά την απόσυρσή τους από το ιρακινό έδαφος. Αυτό έγινε εφικτό με την «παραχώρηση της επιρροής» στο αραβικό-σιιτικό στοιχείο του Ν. Ιράκ, μια περιοχή υπό την ηγεσία του Αγιατολάχ Σιστάνι, ενός ιρανού υπηκόου, στον οποίο ο «στρατός του

Μαχντί» (Jaish al Mahdi) είναι ενεργός, παρέχοντας έναν ισχυρό ένοπλο σιιτικό πολιτικό φύλακα. Πράγματι, δεδομένου ότι το 62% του ιρακινού πληθυσμού είναι Σίιτες, είναι προφανές ότι οι ιρανικές επιρροές στο νέο Ιράκ θα ήταν σημαντικές, ακόμη και απόλυτες, πλέον του ήδη σχηματισμένου Κουρδιστάν του Ιράκ (Jones & Sage, 2010).

Αυτό το «οιονεί κράτος» μπορεί τελικά να αποτελέσει το μελλοντικό τείχος προστασίας από την προσπάθεια προβολής της δύναμης του Ιράν στους αραβικούς σίιτες του Ιράκ. Με άλλα λόγια, θα διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην ασφάλεια και τη σταθερότητα στην περιοχή, για τον στρατηγικό σχεδιασμό της Ουάσιγκτον. Αυτό με τη σειρά του συνεπάγεται ότι, από τη μία πλευρά, οι φιλοδοξίες της Τουρκίας για προβολή της εξουσίας στο ιρακινό έδαφος είναι σημαντικά περιορισμένες, αρκεί να ενισχυθεί η θέση των κουρδικών πληθυσμών στην περιοχή. Κατά συνέπεια, η Άγκυρα εξακολουθεί να βρίσκεται σε στρατηγικό δίλημμα, καθώς πραγματοποιεί διπλωματικές «πιρουέτες» στις σχέσεις της μεταξύ Δαμασκού και Τεχεράνης. Υπό αυτές τις συνθήκες, η δυναμική της προβολής ισχύος των ΗΠΑ και οι στρατηγικοί χειρισμοί στην περιοχή κρυσταλλώνονται στον άξονα που ορίζεται από το Ισραήλ, την Κύπρο, την Κρήτη, τη Μάλτα και το Γιβραλτάρ.

### **3.1.1 Προϋπάρχοντα προβλήματα με την Τουρκία: το υπόβαθρο μιας αντιληπτής απειλής για την ασφάλεια**

Ο σχηματισμός αυτού που ονομαζόταν «γεωπολιτικό τρίγωνο» (Ντόκος, 2011), «ενεργειακό τρίγωνο» (Stavris, 2012: 87–102) ή «άξονας» (Huber & Tocci, 2013) από το Ισραήλ, την Ελλάδα και την Κύπρο ευνοήθηκε λόγω της προϋπάρχουσας σύγκρουση που έχει και οι 3 με την Τουρκία. Αν αυτές οι χώρες είχαν καλές σχέσεις με την Τουρκία, και περιφερειακή συνεργασία, είτε στον τομέα της ενέργειας είτε αλλού, θα συμπεριλάμβαναν και την τελευταία αλλά αυτό δεν συμβαίνει.

Αντίθετα, τα μοτίβα της εχθρότητας και της φιλίας έπαιξαν σημαντικό ρόλο. Πρώτον, όσον αφορά τη Κύπρο, το κύριο πρόβλημα ήταν η τουρκική

στρατιωτική κατοχή στα βόρεια του νησιού από το 1974 και όλα όσα συνοδεύουν το εσωτερικό και το διπλωματικό. Υπό αυτήν την έννοια, η Τουρκία δεν είναι μόνο μια εξωτερική, διεθνής απειλή για τη Κύπρο, αλλά και μια εγχώρια - που προέρχεται από το νησί - δεδομένου ότι η Άγκυρα διατηρεί στρατιωτικές δυνάμεις στο βόρειο τμήμα της Κύπρου και τα κατεχόμενα εδάφη αποτελούν ουσιαστικά μέρος της Τουρκίας γεωπολιτικός χώρος ελέγχου και επιρροής (Mazis, 2012).

Έτσι, η γεωγραφική εγγύτητα, οι επιθετικές δυνατότητες της Τουρκίας και οι αντιλήψεις σχετικά με τις απειλές που προκαλεί η Άγκυρα στη Κύπρο, αποτελούσαν ήδη υπάρχουσα απειλή υψηλού επιπέδου (Tank, 2005). Επιπλέον, αυτή η αντίληψη εκφράζεται συχνά δημόσια ως η επίσημη άποψη της Κύπρου. Για παράδειγμα, ο ιστότοπος του Υπουργείου Εξωτερικών της αναφέρει: *«Ένα κράτος μέλος των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης σήμερα, η Κύπρος εξακολουθεί να πέφτει θύμα διεθνούς επιθετικότητας από την Τουρκία»* (Υπουργείο Εξωτερικών - Κυπριακή Δημοκρατία, 2014) . ομοίως, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις υπήρξαν προβληματικές εδώ και δεκαετίες λόγω της διμερούς διαμάχης για τις θαλάσσιες ζώνες του Αιγαίου, τον εναέριο χώρο και άλλα θέματα όπως η μεταχείριση των ελληνικών και τουρκικών μειονοτήτων σε κάθε χώρα, αντίστοιχα (Aydin & Yfantis, 2004).

Από ελληνική άποψη, οι τουρκικές αξιώσεις ειδικότερα για το Αιγαίο πέλαγος και οι συχνά προβαλλόμενες τουρκικές στρατιωτικές επιθετικές δυνατότητες μέσω των παραβιάσεων της Τουρκίας στον ελληνικό θαλάσσιο και εναέριο χώρο θεωρούνται απειλή (Nastos,2013). Όπως επισημαίνεται επανειλημμένα στη βιβλιογραφία, οι ίδιοι παράγοντες της γεωγραφικής εγγύτητας, των προσβλητικών δυνατοτήτων και των αντιληπτών προθέσεων επηρεάζουν το βαθμό στον οποίο η Ελλάδα βλέπει την Τουρκία ως απειλή (Ayman, 2004: 220–224; Ντόκος & Τσακώνας, 2003: 14–15 ).

Παρά τις απειλές που απορρέουν από τα διμερή προβλήματα, πρέπει να σημειωθεί ότι η επίσημη στάση της Ελλάδας είναι ότι οι δύο χώρες πρέπει να επικεντρωθούν στη χαμηλή πολιτική μέσω της μείωσης των εντάσεων και να

εργαστούν σε πιο δύσκολες διαφορές. Όσον αφορά το Ισραήλ, οι σχέσεις του με την Τουρκία ήταν σχετικά θετικές μεταξύ 2002 και 2010. Ωστόσο, παρόλο που οι δύο χώρες υπέγραψαν μια σειρά στρατηγικών συμφωνιών το 1996, σχηματίζοντας έτσι μια πολύ σημαντική συμμαχία, την κατάσταση των πραγμάτων μεταξύ τους άλλαξαν σταδιακά μετά την εξουσία του ΑΚΡ στην Τουρκία (Brom, 2011). έκτοτε, οι ιδεολογικές και γεωπολιτικές μεταβολές που σημειώθηκαν οδήγησαν την Άγκυρα να υποστηρίξει τους Παλαιστίνιους, όπως ποτέ άλλοτε και να ασκήσει κριτική στις πολιτικές του Ισραήλ εναντίον τους σε πολλές περιπτώσεις (Brom, 2011).

Η υπόθεση του Ισραήλ είναι διαφορετική από εκείνη της Κύπρου και της Ελλάδας στο ότι δεν έχει το ίδιο ιστορικό υπόβαθρο εχθρότητας με την Τουρκία, αν και οι σχέσεις τους δεν ήταν πάντα σταθερές (βλέπε Abadi, 1995). Ωστόσο, οι επιθετικές ικανότητες και οι προθέσεις της Τουρκίας, όπως προβάλλονται μέσω της συμπεριφοράς και των απειλών της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, αύξησαν την αντίληψη του Ισραήλ για την Τουρκία. Η σχέση τους έφτασε στο χαμηλό ρεκόρ τον Μάιο του 2010 όταν η Τουρκία υποβάθμισε τις αμυντικές και διπλωματικές σχέσεις της με το Ισραήλ μετά από επιδρομές Ισραηλινών στρατιωτών. Το τουρκικό πλοίο Mavi Marmara σκότωσε εννέα ακτιβιστές - οκτώ Τούρκους και έναν Τουρκοαμερικανό - που μετέφεραν ανθρωπιστική βοήθεια στη Γάζα.

Τον Σεπτέμβριο του 2011, μετά τη δημοσίευση της «έκθεσης Palmer» των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το περιστατικό Mavi Marmara, η Τουρκία, η οποία διαπίστωσε ότι η έκθεση είναι άδικη, υποβάθμισε περαιτέρω τις διμερείς σχέσεις και ανακοίνωσε ότι θα αναστείλει όλους τους στρατιωτικούς και εμπορικούς δεσμούς της με το Ισραήλ (Palmer et al., 2011; Today's Zaman, 2011). Τελικά διακόπηκαν μόνο οι αμυντικοί δεσμοί. Οι εμπορικοί και οικονομικοί δεσμοί συνεχίστηκαν και στην πραγματικότητα αυξήθηκαν, σημειώνοντας υψηλά ρεκόρ το 2011 και το 2014 (Çağartay & Evans, 2012).

Τον Μάρτιο του 2013, μετά από προσπάθειες διαμεσολάβησης από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Μπαράκ Ομπάμα, το Ισραήλ ζήτησε συγγνώμη από την Τουρκία και συμφώνησε να αποζημιώσει τις οικογένειες των θυμάτων, όπως

ζήτησε η Τουρκία, προκειμένου να είναι δυνατή η προσέγγιση. Το τρίτο αίτημα της Τουρκίας, το οποίο ήταν η άρση του αποκλεισμού της Γάζας από το Ισραήλ, δεν έχει ακόμη εκπληρωθεί, ενώ η όλη διαδικασία σταμάτησε αργότερα. Οι διαπραγματεύσεις σχετικά με το ποσό της αποζημίωσης είχαν φτάσει σε αδιέξοδο λόγω διαφωνιών, αλλά επέστρεψαν στο προσκήνιο αφού το Ισραήλ έκανε μια νέα προσφορά το 2014 (Ravid, 2014). Παρόλο που η επιδείνωση των σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ ξεκίνησε, κυρίως με τον ισραηλινό πόλεμο Η Γάζα το 2008/09 και η έντονη αντίθεση της Τουρκίας στις ισραηλινές πολιτικές, συμβαίνει ότι η χρονιά που άρχισε να εμφανίζεται η οιονεί συμμαχία Ισραήλ – Κύπρος – Ελλάδα, το 2011, ήταν η χρονιά που οι σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ πήραν το τελικό χτύπημα και η συμμαχία τους ουσιαστικά πάγωσε. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι μέχρι το τέλος του 2011 το Ισραήλ θεωρούσε την Τουρκία ως απειλή για διάφορους λόγους.

Πρώτον, η εμφάνιση του AKP ως ένθερμου υποστηρικτή των Παλαιστινίων συνέβαινε εις βάρος του Ισραήλ. Το γεγονός ότι η Τουρκία, ένας παραδοσιακός (δυτικός) σύμμαχος, προσχώρησε στο φιλο-παλαιστινιακό και αντι-ισραηλινό αραβικό στρατόπεδο ήταν τουλάχιστον ανησυχητικό για το Ισραήλ. Όχι μόνο αυτό, αλλά το 2011 η Τουρκία ανακοίνωσε κυρώσεις κατά του εβραϊκού κράτους και απειλούσε επίσης την επέκταση ναυτικών στρατιωτικών επιχειρήσεων στην ανατολική Μεσόγειο (Today's Zaman, 2011). Τέλος, οι επισκέψεις του τότε Τούρκου πρωθυπουργού (επί του παρόντος προέδρου), Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, στο Ιράν και η προσωπική του σχέση με τον τότε Ιρανό Πρόεδρο, Μαχμούντ Αχμαντινετζάντ, ανησυχούσε το Ισραήλ, δεδομένου ότι θεωρεί το Ιράν ως μια από τις μεγαλύτερες απειλές για την ασφάλεια σε αυτό.

Στο Ισραήλ πολλοί πραγματικά πίστευαν ότι ο Αχμαντινετζάντ υπαγόρευε πολιτικές στον Ερντογάν σχετικά με το Ισραήλ και άλλα θέματα και ότι ο Ερντογάν ήταν στην ευχάριστη θέση να τις εφαρμόσει. Φυσικά, η αντίληψη του Ισραήλ για την απειλή για την Τουρκία μπορεί να μην ισοδυναμούσε με την αντίληψη του για τη Χαμάς για την απειλή. Ωστόσο, η Άγκυρα διατήρησε μια ξεκάθαρα εχθρική στάση σε ορισμένα επίπεδα τα οποία, σε συνδυασμό με τις παγωμένες διπλωματικές και στρατιωτικές τουρκικές-ισραηλινές σχέσεις,

συνέβαλαν στη στροφή του Ισραήλ προς την Κύπρο.

### **3.2 Ο ρόλος της Τουρκίας η στάση της προς τη Κύπρο και τις άλλες χώρες**

Η Τουρκία, ωστόσο, εξέφραζε την έντονη δυσαρέσκειά της για την κυπριακή Προεδρία της ΕΕ και για αυτόν ακριβώς τον λόγο, προσπαθούσε να εμπλακεί και στην Προεδρία των Ηνωμένων Εθνών. Αυτό το κάνει, μέσω του κ. Alexander Downer, του Αυστραλού διαμεσολαβητή και ενός ατόμου που είναι σαφώς αμφιλεγόμενο όσον αφορά στην καλή του κρίση.

Η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ έπρεπε να ολοκληρωθεί νωρίτερα στους τομείς της ενέργειας και της άμυνας, καθώς και στον τομέα της διασφάλισης της σταθερότητας και ασφάλειας στην ευρύτερη λεκάνη της Μεσογείου. Αυτό συμβαίνει, διότι η ευρωπαϊκή διάσταση της Ελλάδας, η οποία είναι ταυτόχρονα και διάσταση του NATO και η ευρωπαϊκή διάσταση της Κύπρου και η διάσταση της διεθνούς διπλωματικής επιρροής του Ισραήλ αποτελούν τις βέλτιστες εγγυήσεις ασφάλειας, σε μια περιοχή που κλονίζεται από την αστάθεια της πρόσφατης «Αραβικής Άνοιξης», που εξελίσσεται σε «Ισλαμιστικό Φθινόπωρο» και υπάρχουν φόβοι ότι κινείται γρήγορα προς έναν «Ισλαμιστικό Χειμώνα» (Cohen, 2014).

Αυτός ο «Ισλαμιστικός Χειμώνας» μπορεί να γίνει εξαιρετικά αρνητικός στην πρόοδο του Κυπριακού, όπως φαίνεται στις δηλώσεις του Τούρκου αναλυτή Erol Kaymak, ο οποίος αναφέρεται επίσης από την αγγλική εφημερίδα «Cyprus Mail». Ο Τούρκος αναλυτής υποστηρίζει ότι οι Τουρκοκύπριοι ηγέτες, που φέρονται να φοβούνται την «αποτυχία των διαπραγματεύσεων», ελπίζουν και προωθούν την ακόλουθη συμφωνία: την εκ νέου αναγνώριση της αυτοανακηρυγμένης και ποτέ μη αναγνωρισμένης, πρακτικά ανύπαρκτης «Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου», από τις αραβικές χώρες της περιοχής, σε αντάλλαγμα για την υποστήριξη της Τουρκίας στο παλαιστινιακό ζήτημα. Είναι γνωστό ότι αυτές οι χώρες είναι επίσης μέλη του Οργανισμού της Ισλαμικής

Διάσκεψης (ΟΙC) και του Αραβικού Συνδέσμου και έχουν ήδη αναγνωρίσει αυτό το κράτος, στο πλαίσιο του Οργανισμού τους, με το όνομα «Τουρκοκυπριακό Κράτος». Είναι η «αναγνώριση» που αποφασίστηκε με τη θετική ψήφο των Παλαιστινίων, των οποίων η ανεξάρτητη Παλαιστινιακή Αρχή έχει ήδη αναγνωριστεί στο πλαίσιο του ΟΙC, με το όνομα «Παλαιστινιακό Κράτος» (Williams, 2013).

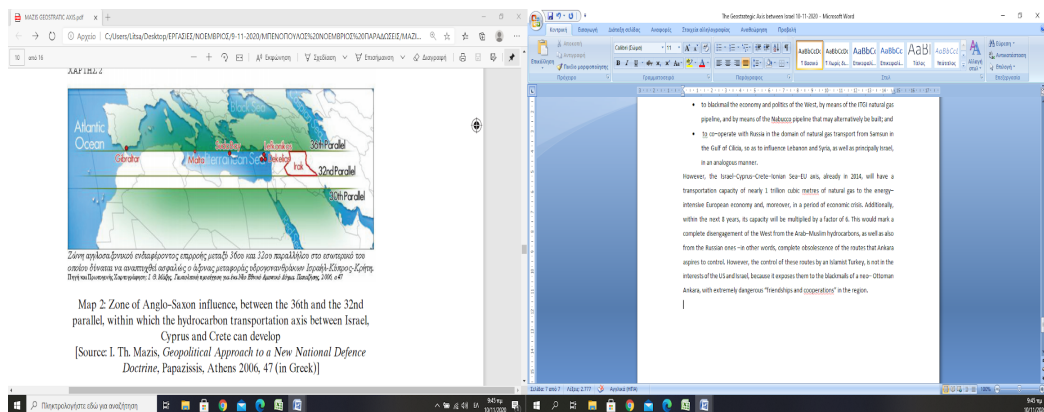
Ήταν ξεκάθαρο ότι οι ελπίδες και προσδοκίες των Παλαιστινίων για αυτοδιάθεση θα αξιοποιούνταν για λόγους προσωπικού συμφέροντος και επιθετικότητας προς την Ελλάδα και την Κύπρο. Αυτό ήταν εμφανές ήδη κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του Ισλαμικού ΙΗΗ στον πρώτο «στολίσκο» με επικεφαλής τον «Mavi Marmara» προς τη Λωρίδα της Γάζας. Οι απόψεις, που εκφράστηκαν από πολλούς ήδη τον Μάιο του 2011, ήταν πλήρως αιτιολογημένες, περίπου ένα χρόνο αργότερα, από τη λεγόμενη έκθεση Palmer, ένα κείμενο που έχει κατέβαλε την Τουρκία και προκάλεσε ξέσπασμα αγανάκτησης στην Άγκυρα, όπως συμβαίνει κάθε φορά που το Ισραήλ αποκαλύπτει τις κενές απειλές ή ισχυρισμούς της Τουρκίας. Αυτή η έκθεση ακυρώνει με έμφαση τις φιλοδοξίες της ισλαμικής Τουρκίας, να ενεργήσει σε ένα «καθεστώς υποστήριξης της διεθνούς νομιμότητας και του ανθρωπισμού» στη Μέση Ανατολή και στα ύδατα της ΝΑ Μεσογείου, τα οποία είναι γεμάτα από φυσικό αέριο και ένυδρο μεθάνιο, ούτως ώστε να αποκτήσει, φθηνά και με το κάλυμμα της δικαιοσύνης, το μερίδιο του λέοντος της ηθικής και της νομιμότητας και την έγκριση του αραβικού-μουσουλμανικού κόσμου, ακόμη και της Δύσης (Reuber, 2016).

Το νέο χαλιφάτο της Άγκυρας γνωρίζει πλήρως ότι, εάν τελικά λειτουργήσει ο άξονας μεταφοράς υδρογονανθράκων μεταξύ Ισραήλ, Κύπρου, Κρήτης, Ιονίου και Ευρώπης, όλες οι φιλοδοξίες της θα αποτύχουν. Αυτές οι φιλοδοξίες είναι:

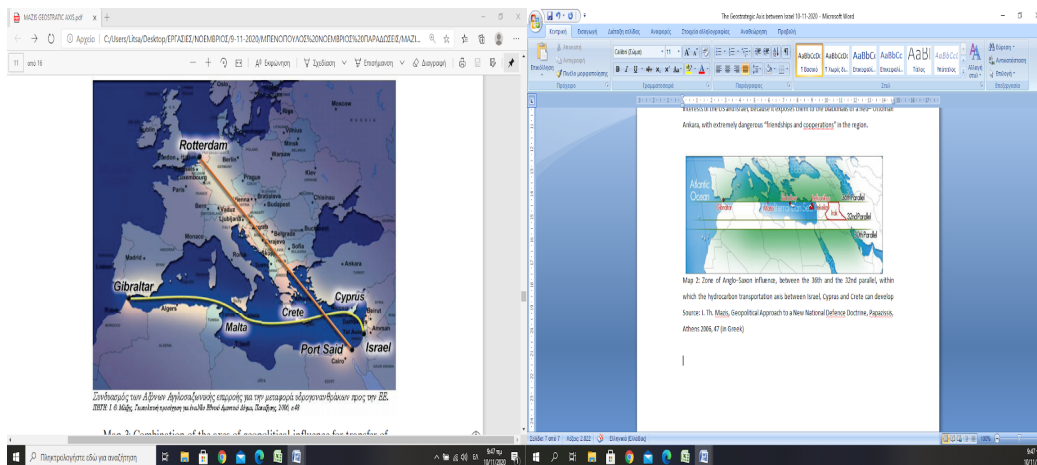
- να εκβιάσουν την οικονομία και την πολιτική της Δύσης, μέσω του αγωγού φυσικού αερίου ITGI και μέσω του αγωγού Nabucco που μπορεί εναλλακτικά να κατασκευαστεί και
- να συνεργαστεί με την Ρωσία στον τομέα της μεταφοράς φυσικού αερίου από

τη Σαμψούντα στον Κόλπο της Κιλικίας, ώστε να επηρεάσει τον Λίβανο και τη Συρία, καθώς και κυρίως το Ισραήλ, με ανάλογο τρόπο (Di Salvatore, 2020).

Ωστόσο, ο άξονας Ισραήλ - Κύπρου - Κρήτης – Ιονίου Πελάγους - ΕΕ, ήδη το 2014, θα έχει ικανότητα μεταφοράς σχεδόν 1 τρισεκατομμυρίου κυβικών μέτρων φυσικού αερίου στην ευρωπαϊκή οικονομία έντασης ενέργειας και επιπλέον, σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης . Επιπλέον, μέσα στα επόμενα 8 έτη, η χωρητικότητά της θα πολλαπλασιαστεί με ένα συντελεστή 6. Αυτό θα σήμαινε την πλήρη αποδέσμευση της Δύσης από τους αραβικούς-μουσουλμανικούς υδρογονάνθρακες, καθώς και από τους ρωσικούς - με άλλα λόγια, πλήρης απαξίωση των διαδρομών που φιλοδοξεί να ελέγξει η Άγκυρα. Ωστόσο, ο έλεγχος αυτών των διαδρομών από μια ισλαμιστική Τουρκία, δεν είναι προς το συμφέρον των ΗΠΑ και του Ισραήλ, διότι τις εκθέτει στους εκβιασμούς μιας νεο-οθωμανικής Άγκυρας, με εξαιρετικά επικίνδυνες «φιλίες και συνεργασίες» στην περιοχή (Megoran, 2011).



Χάρτης 3.2: Ζώνη αγγλοσαξονικής επιρροής, μεταξύ του 36ου και του 32ου παραλλήλου, εντός του οποίου μπορεί να αναπτυχθεί ο άξονας μεταφοράς υδρογονανθράκων μεταξύ Ισραήλ, Κύπρου και Κρήτης  
Πηγή: Mazis, I.(2006)

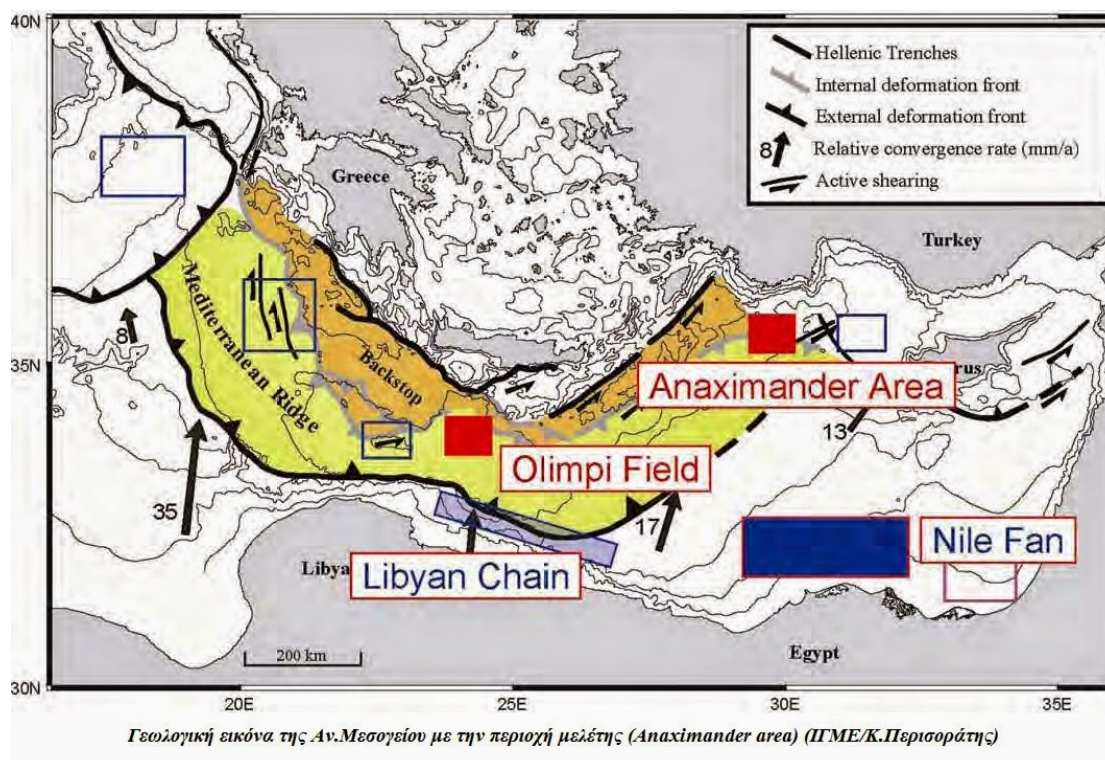


Χάρτης 3.3: Συνδυασμός των αξόνων της γεωπολιτικής επιρροής για τη μεταφορά υδρογονανθράκων στην ΕΕ  
 Πηγή: Mazis, Ι.(2006)

Επίσης, η Άγκυρα θεωρεί ότι μόνο με την ενισχυμένη θέση της μπορεί να διεκδικήσει πειστικά τα λάφυρά της από τα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της Νέας Λιβύης, καθώς και να συνάψει συμφωνίες με την Αίγυπτο σχετικά με τα κοινά όρια των ΑΟΖ των δύο χωρών, χωρίς αναφορά στην ΑΟΖ του Καστελόριζου. Αυτή η προσπάθεια διευκολύνεται από την αμέλεια της Ελλάδας. Είναι γνωστό ότι η Τουρκία δεν αναγνωρίζει δικαίωμα ΑΟΖ ή υφαλοκρηπίδας για το Καστελόριζο και υπό αυτή την έννοια, προχωρά σε παραχωρήσεις στον ΤΡΑΟ (την Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου), με τη συνήθη αυτοεξυπηρετούμενη στάση της. Επίσης, είναι προφανές ότι η Άγκυρα έχει πλήρη επίγνωση της ύπαρξης αποθέματος ένυδρου μεθανίου στην περιοχή των υποβρύχιων οροσειρών Αναξιμάνδρου, Αναξιμένη και Αναξαγόρα. Είναι επίσης προφανές ότι με την παράνομη «απομάκρυνση» από τον χάρτη της ΑΟΖ των νησιών Μεγίστης (Καστελόριζο), Στρογγύλης και Ρο, η ΑΟΖ της Τουρκίας εκτείνεται μέχρι την αιγυπτιακή ΑΟΖ και είναι εφάπτομένη σε αυτήν, σε πλάτος 140 χλμ, περίπου (βλ. χάρτη 4).

Η πρώτη γεωγραφική παρατήρηση στον χάρτη 4 είναι ότι οι υποβρύχιες οροσειρές Αναξιμάνδρου, Αναξιμένης και Αναξαγόρας, οι οποίες είναι πλούσιες σε αποθέματα ένυδρου μεθανίου (Mazis & Sgouros, 2011), υπόκεινται, σύμφωνα με την τουρκική άποψη, αποκλειστικά στην «τουρκική δικαιοδοσία». Αυτή η γεωμετρική οριοθέτηση βάσει αυθαίρετου σχεδιασμού, λαμβάνοντας επίσης

υπόψη τις σχετικές δηλώσεις της τουρκικής πλευράς, ότι δεν θα επιτρέψει στο Ισραήλ να χρησιμοποιήσει την τουρκική ΑΟΖ για τη μεταφορά των υδρογονανθράκων του (είτε χρησιμοποιώντας αγωγό, είτε με τη μορφή ΥΦΑ), προκαλεί μια μεταφορική ασφυξία για το Ισραήλ και αποτελεί παράγοντα ή απaráδεκτο εκβιασμό, δεδομένου ότι η ΑΟΖ της Αιγύπτου βρίσκεται στο Νότο και ότι οι μελλοντικές σχέσεις με την Αίγυπτο είναι λανθάνουσες, στα μάτια της Ιερουσαλήμ. Είναι επομένως σαφές ότι ο μόνος γεωπολιτικός παράγοντας στην περιοχή, αυτός που μπορεί να αντιστρέψει τη μεταφορική ασφυξία του ισραηλινού κράτους, είναι το δίπολο Ελλάδα-Κύπρου, με κοινά όρια στις Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες τους. Αυτή η υπόθεση είναι πρακτικά η μόνη που προτείνεται από την UNCLOS του 1982, όπως ορίζεται στα άρθρα 55 και 56.



Χάρτης 3.4: Η κατανομή του ένυδρου μεθανίου, ανά ΑΟΖ, χωρίς το Καστελόριζο (γεωαναφορά και η επικάλυψη χαρτών για τις οροσειρές Αναξιμάνδρου, Αναξιμένη και Αναξαγόρα που περιλαμβάνονται στο: Lycoussis et al., (2009).

Ωστόσο, σε σχέση με την υφαλοκρηπίδα, οι διατυπώσεις είναι απλές και ενισχύονται πράγματι από τη Σύμβαση Montego Bay του 1982. Η Τουρκία επιμένει να αγνοεί όλα αυτά τα γεγονότα, προκειμένου να επιτύχει τον στόχο της, τον εκβιασμό του Ισραήλ, μέχρι το σημείο της ασφυξίας, προκειμένου να

κερδίσει την εμπιστοσύνη του αραβικού και του ιρανικού-μουσουλμανικού κόσμου, για να επιτύχει την αναγνώριση του ψευδοκράτους στην κατεχόμενη Βόρεια Κύπρο, να προχωρήσει στην τουρκοποίηση του ελεύθερου Νότιου τμήματος του νησιού και ελέγχοντας ολόκληρο το νησί, να κυριαρχήσει στο μεγαλύτερο μέρος των κοιτασμάτων της λεκάνης του Λεβάντε και του Ηρόδοτου. Αυτό σημαίνει ότι θα ελέγχει 5 cu. Tm φυσικού αερίου. Μετά από αυτό, το «ελληνικό ζήτημα» θα είναι πολύ απλό για την Τουρκία. Οι υπολογισμοί της Τουρκίας δεν προστατεύονται. Υπάρχει ένα πλήθος συμφερόντων στην περιοχή: αμερικανικά, κουρδικά, ιρανικά, συριακά και φυσικά ισραηλινά συμφέροντα (Reuber, 2016).

### **3.3 Οι δράσεις της Τουρκίας προκειμένου να κυριαρχήσει στον ευρωπαϊκό ενεργειακό χάρτη**

Σήμερα η Τουρκία προσπαθεί να δημιουργήσει συμμαχίες στην Ευρώπη αλλά και παγκοσμίως, ώστε να πρωταγωνιστήσει στον ενεργειακό Χάρτη της Ευρώπης. Ένας από τους βασικούς της συνεργάτες είναι η Μεγάλη Βρετανία, αφού παραχωρεί ένα σημαντικό ποσοστό των εκτιμώμενων κερδών της (Μενάγιας, 2011).

Άλλες σημαίνουσες δράσεις στα πλαίσια εύρεση συνεργατών ήταν η επίδοση αδειών σε νορβηγικές εταιρείες, προκειμένου να προβούν σε σεισμολογικές έρευνες, η υπογραφή συμφωνιών στις 23-11-2011 της Ανώνυμης Τουρκικής Εταιρείας Πετρελαίων (ΤΡΑΟ), με την Ολλανδο-Βρετανική εταιρεία πετρελαίου SHELL για έρευνα και κοινή παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου στη θαλάσσια περιοχή ανοικτά της Αττάλειας και στη περιοχή της Νοτιοανατολικής Τουρκίας. Οι εν λόγω συμφωνίες αφορούσαν στα ακόλουθα (Μενάγιας, 2011):

1. Η συμφωνία Κοινής Εκμετάλλευσης στις Θαλάσσιες Περιοχές της Antalya στην Ανατολική Μεσόγειο περιλαμβάνει δύο φάσεις. Κατά την πρώτη φάση, υπεύθυνη για όλους τους χειρισμούς θα είναι η ΤΡΑΟ και θα

πραγματοποιηθούν σεισμολογικές έρευνες, οι οποίες θα πρέπει να ολοκληρωθούν μέχρι την 31-12-2013. Η δεύτερη φάση θα αρχίσει την 1-1-2014, θα ολοκληρωθεί στις 31-12-2016 και υπεύθυνη θα είναι η SHELL, η οποία θα αναλάβει την πραγματοποίηση μιας γεώτρησης. Το ποσοστό συμμετοχής στα κέρδη των δυο εταιριών είναι 50% για κάθε μια από τις εταιρίες.

2. Η Συμφωνία Κοινής Εκμετάλλευσης στις Περιοχές της Νοτιοανατολικής Τουρκίας θα πρέπει να ολοκληρωθεί μέχρι την 30-11-2014, και περιλαμβάνει δύο φάσεις. Κατά την περίοδο των ερευνών και εντοπισμού υπεύθυνη θα είναι η SHELL, ενώ κατά την περίοδο ανάπτυξης και παραγωγής υπεύθυνη θα είναι η ΤΡΑΟ. Τα ποσοστά συμμετοχής στα κέρδη θα είναι 70% για την ΤΡΑΟ και 30% για τη SHELL, τα οποία όμως θα τροποποιηθούν στο μέλλον σε 51% και 49% αντίστοιχα (Καρυώτης κ.α, 2012)

Συγχρόνως η ίδια εταιρία βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις με τις εταιρείες Exxon-Mobil (ΗΠΑ), Chevron (ΗΠΑ), Petrobras (Βραζιλία) και Total (Γαλλία) για έρευνες πετρελαίου στον κόλπο της Αλεξανδρέττας (İskenderun) και της Μερσίνης (Mersin). Με βάση τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η Τουρκία επιλέγει διαφορετικούς συμμάχους, ενισχύοντας τη θέση της στον Ευρωπαϊκό ενεργειακό χάρτη.

Οι Τούρκοι σήμερα επιδιώκουν να στρατιωτικοποιήσουν τα διάφορα θέματα που σχετίζονται με τους ενεργειακούς πόρους, δημιουργώντας από τη μια γκρίζες ζώνες και από την άλλη μέσω της προπαγάνδας δημιουργώντας το αίσθημα της ανασφάλειας σε επενδυτές και εταιρείες που δεν συντάσσονται με τις θέσεις τους. Η Τουρκία έχει επιστρατεύσει πανεπιστήμια, κέντρα στρατηγικών μελετών και αρμόδιους φορείς-υπηρεσίες τόσο για τη συλλογή πληροφοριών όσο και για την σύνταξη σχετικών μελετών. Ειδικότερα οι τουρκικοί ενεργειακοί σχεδιασμοί συνοψίζονται στα εξής:

1. Αποτροπή της Ελλάδος και της Κύπρου να δημιουργήσουν τετελεσμένα στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο.
2. Ανάπτυξη ενεργειών που μειώνουν την ένταση, λαμβάνοντας αντίστοιχα

μέτρα βίας και αποτροπής στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο.

3. Ενεργειακές έρευνες σε περιοχές που δεν ανήκουν στη Τουρκία με στόχο την απόκτηση του ενεργειακού ελέγχου στη περιοχή.
4. Ανάπτυξη ομάδας για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων πληροφοριών περί υδρογονανθράκων, όχι μόνο στην Ελλάδα και την Κύπρο αλλά και στα υπόλοιπα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου, όπως στο Ισραήλ, το Λίβανο, τη Συρία, την Αίγυπτο κ.λπ.\*

Η Τουρκία λόγω των συνόρων της με τον Καύκασο και των πολιτιστικών της δεσμών με την Κ. Ασία, τη καθιστούν κεντρικό μέρος των ευρωπαϊκών προσδοκιών για ενεργειακή απεξάρτηση από την Ρωσία, συγχρόνως όμως εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το Ρωσικό φυσικό αέριο και εμπόριο. Αυτό το ασύμβατο σε σχέση με την ενεργειακή θέση της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθορίζει και τη θέση της σήμερα στον Ευρωπαϊκό χάρτη (Μαρτζούκου, 2010).

### **3.3.1 Η ενεργειακή αγορά της Τουρκίας**

Η είσοδος του φυσικού αερίου στην τουρκική οικονομία συνδέεται άμεσα με το πρόγραμμα οικονομικών μεταρρυθμίσεων το οποίο υλοποιήθηκε την δεκαετία του 1980 από τις κυβερνήσεις του Τουργκούτ Οζάλ. Η υπογραφή σύμβασης για την προμήθεια φυσικού αερίου από τη Σοβιετική Ένωση μέσω Βουλγαρίας εξασφάλισε την άφιξη φυσικού αερίου στην Τουρκία για πρώτη φορά. Ηγετικό ρόλο στην αγορά φυσικού αερίου της Τουρκίας κατέχει η υπό κρατικό έλεγχο ΒΟΤΑŞ (Boru Hatları ile Petrol Taşimacılığı Anonim Şirketi). Το 2001 υπερψηφίσθηκε από την τουρκική Βουλή νομοσχέδιο για την αγορά φυσικού αερίου, το οποίο προέβλεπε μέχρι το 2009 την κατάργηση του μονοπωλίου της ΒΟΤΑŞ, την απελευθέρωση της αγοράς, την ενθάρρυνση ξένων επενδύσεων στον κλάδο και την εναρμόνιση της πολιτικής ενέργειας με αυτήν της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο λίγη πρόοδος συντελέσθηκε έκτοτε και η εκπλήρωση των τεθέντων στόχων μέχρι το 2009 φαίνεται πλέον δύσκολη. Σε αυτό συνέβαλε και η σχετικά περιορισμένη πρόοδος των διαπραγματεύσεων

για ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες ξεκίνησαν την 3η Οκτωβρίου 2005 (Energy Information Administration).

Παράλληλα, η προσδοκώμενη ραγδαία αύξηση στην ζήτηση φυσικού αερίου στην ίδια την Τουρκία δεδομένης της αύξησης του πληθυσμού και της αναμενόμενης ταχύρρυθμης οικονομικής ανάπτυξης σήμαινε ότι και η ίδια η Τουρκία θα αποτελούσε στο προσεχές μέλλον έναν από τους κύριους καταναλωτές ενέργειας στην περιοχή. Αυτή η προσδοκία, σε συνδυασμό με την προώθηση των στρατηγικών συμφερόντων της χώρας, οδήγησε στη διαδοχική υπογραφή συμβάσεων κατασκευής αγωγών και προμήθειας φυσικού αερίου με την Ρωσία, το Ιράν, το Αζερμπαϊτζάν και το Τουρκμενιστάν. Η συνολική προσφορά φυσικού αερίου βάσει των προαναφερθεισών συμφωνιών έφθανε από 25,9 δισεκατομμύρια κ.μ. το 2003 στα 56,1 δισεκατομμύρια κ.μ. το 2020 (Καλλαϊτζίδου,2008)).

Επίσης αναπτύχθηκε και υποδομή επαναεριοποίησης υγροποιημένου φυσικού αερίου (Liquefied Natural Gas-LNG). Ο μοναδικός τερματικός σταθμός και μονάδα επαναεριοποίησης λειτουργεί στην Ηράκλεια της Προποντίδος (Marmara Ereğlisi), δυτικά της Κωνσταντινουπόλεως από το 1989 και αποτελεί ιδιοκτησία της ΒΟΤΑŞ. Κατά το 2004 η Τουρκία εισήγαγε 3,1 δισεκατομμύρια κ.μ. φυσικού αερίου από την Αλγερία και 1,02 δισεκατομμύρια κ.μ. φυσικού αερίου από τη Νιγηρία. Υπήρξαν προτάσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη της υποδομής με την κατασκευή τριών επιπλέον μονάδων. Μία από τις μονάδες θα κατασκευαζόταν στην περιοχή της Σμύρνης με δυναμικότητα μεταφοράς 6 δισεκατομμυρίων κ.μ. φυσικού αερίου ανά έτος για την εισαγωγή υγροποιημένου φυσικού αερίου από την Αίγυπτο. Παράλληλα, συζητήθηκε η κατασκευή μονάδος στο Τζεϊχάν για την εξαγωγή ρωσικού αερίου από τον αγωγό Blue Stream. Η κατασκευή αυτού του έργου όχι μόνο θα μετέτρεπε την Τουρκία σε κόμβο εξαγωγής υγροποιημένου φυσικού αερίου, αλλά θα επέτρεπε και την εξαγωγή του πλεονάζοντος φυσικού αερίου της Τουρκίας (Energy Information Administration).

Η σύνδεση του δικτύου φυσικού αερίου της Τουρκίας με το Ιράν, τη χώρα με τα δεύτερα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου στον κόσμο, αποτέλεσε

την πρώτη απόπειρα να μειωθεί η εξάρτηση της χώρας από την Ρωσία. Παράλληλα συμβάδιζε με την πρόθεση της τουρκικής διπλωματίας να χρησιμοποιήσει την υπογραφή μίας συμφωνίας ενεργειακής συνεργασίας με το Ιράν για την αναβάθμιση του πολιτικού και οικονομικού ρόλου της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή. Παράλληλα, υπογράφηκε σύμβαση για την κατασκευή αγωγού που θα συνέδεε το Ιράν και την Τουρκία και θα εξασφάλιζε την παροχή φυσικού αερίου τόσο από το Ιράν, όσο και από το Τουρκμενιστάν.

Η σύνδεση των δικτύων φυσικού αερίου Τουρκίας και Ιράν έδινε για πρώτη φορά πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά και στο Τουρκμενιστάν, σημαντικό εξαγωγέα φυσικού αερίου. Δεδομένου ότι τα σχέδια για κατασκευή υποθαλασσίου αγωγού φυσικού αερίου στην Κασπία Θάλασσα που θα συνέδεε τα δίκτυα του Τουρκμενιστάν, του Αζερμπαϊτζάν και της Τουρκίας δεν φαινόταν να καρποφορούν στο ορατό μέλλον –και λόγω των υφιστάμενων διενέξεων σχετικά με το νομικό καθεστώς της Κασπίας Θάλασσας–, η υπάρχουσα σύνδεση του Τουρκμενιστάν με το δίκτυο φυσικού αερίου του Ιράν σήμαινε ότι το Τουρκμενιστάν θα μπορούσε επίσης να εκμεταλλευθεί τον αγωγό φυσικού αερίου μεταξύ Τουρκίας και Ιράν για την εξαγωγή τουρκμενικού φυσικού αερίου στην ευρωπαϊκή αγορά. Ο αγωγός μήκους 750 μιλίων συνέδεσε το δίκτυο του βορειοδυτικού Ιράν κοντά στην πόλη της Ταυρίδος (Tabriz) με το τουρκικό δίκτυο κοντά στην Άγκυρα. Αν και η δυναμικότητα μεταφοράς του αγωγού ήταν 14 δισεκατομμύρια κ.μ., η παροχή φυσικού αερίου δεν υπερέβαινε τα 2,8 με 4,2 δισεκατομμύρια κ.μ. φυσικού αερίου ανά έτος. Τον Ιανουάριο 2006 το Ιράν επικαλέσθηκε τεχνικά προβλήματα λόγω κακοκαιρίας για να μειώσει την παροχή φυσικού αερίου προς την Τουρκία για ένα περίπου μήνα (Winrow, 2005). Η ενέργεια αυτή ενίσχυσε την δυσπιστία μεταξύ των δύο μερών η οποία εκφράσθηκε με αύξηση των τουρκικών εισαγωγών φυσικού αερίου από την Ρωσία μέσω του αγωγού Blue Stream. Τον Αύγουστο 2006 ο αγωγός υπέστη ζημιές από επίθεση δολιοφθοράς του Κουρδικού Κόμματος Εργατών (Partiya Karkaren Kurdistan-PKK). Έκτοτε έχουν αυξηθεί δραστηκώς τα μέτρα ασφαλείας (Energy Information Administration).

Η κατασκευή του «Αγωγού του Νοτίου Καυκάσου» (South Caucasus

Pipeline) ξεκίνησε στα τέλη του 2004 με εκτιμώμενη ολοκλήρωση του έργου εντός του 2007. Ο αγωγός κατασκευάστηκε παράλληλα προς τον αγωγό αργού πετρελαίου Baku–Tbilisi–Ceyhan μέχρι το σημείο Horasan κοντά στο Erzurum, όπου και θα συνδεόταν με το δίκτυο φυσικού αερίου της Τουρκίας. Η δυναμικότητα μεταφοράς του αγωγού θα ήταν 6,6 δισεκατομμύρια κ.μ. φυσικού αερίου ανά έτος με δυνατότητα επέκτασης στα 19,8 δισεκατομμύρια κ.μ. φυσικού αερίου ανά έτος. Ο αγωγός κατασκευάστηκε από πολυεθνική κοινοπραξία στην οποία η βρετανική BP και η νορβηγική Statoil είχαν ποσοστό 25,5%, ενώ η κρατική εταιρεία του Αζερμπαϊτζάν SOCAR, η ρωσική Lukoil, η τουρκική TPAO, η γαλλική Total και η ιρανική NICO είχαν όλες από περίπου 10% (Energy Information Administration).

Κατά τις προβλέψεις ο αγωγός αυτός θα είχε κατά πολύ μεγαλύτερη μεταφορική ικανότητα από τον αγωγό Ελλάδος-Τουρκίας-Ιταλίας. Η αρχική δυναμικότητα μεταφοράς του αγωγού θα ήταν από 7,9 μέχρι 13 δισεκατομμύρια κ.μ. φυσικού αερίου ανά έτος το 2011, για να αυξηθεί μέχρι 31,1 δισεκατομμύρια κ.μ. φυσικού αερίου ανά έτος το 2020. Όπως και ο ελληνοτουρκικός αγωγός, το έργο θα απολάμβανε χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Διευρωπαϊκών Δικτύων. Τον Ιούνιο του 2006 οι Υπουργοί Ενέργειας της Αυστρίας, της Ουγγαρίας, της Ρουμανίας, της Βουλγαρίας και της Τουρκίας, μαζί με τον Επίτροπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αρμόδιο για θέματα ενέργειας A. Piebalgs, υπέγραψαν μία κοινή διακήρυξη για την επιτάχυνση των προεργασιών κατασκευής του αγωγού (Energy Information Administration).

Ωστόσο, οποιαδήποτε οικονομική συνεργασία της Τουρκίας με το Ιράν προσέκρουε στις έντονες αντιρρήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών. Ήδη από το 1996 το αμερικανικό κοινοβούλιο είχε αποφασίσει την παροχή εξουσιοδότησης στον Πρόεδρο για επιβολή κυρώσεων σε όποιες αμερικανικές –ή μη– επιχειρήσεις πραγματοποιούσαν επενδύσεις άνω των 20 εκατομμυρίων δολλαρίων για την ανάπτυξη της ιρανικής ενεργειακής υποδομής (Iran-Libya Sanctions Act-ILSA) (Αρβανίτης,2012).

### **3.4 Καθορισμός της θέσης της Τουρκίας στον ευρωπαϊκό ενεργειακό χάρτη**

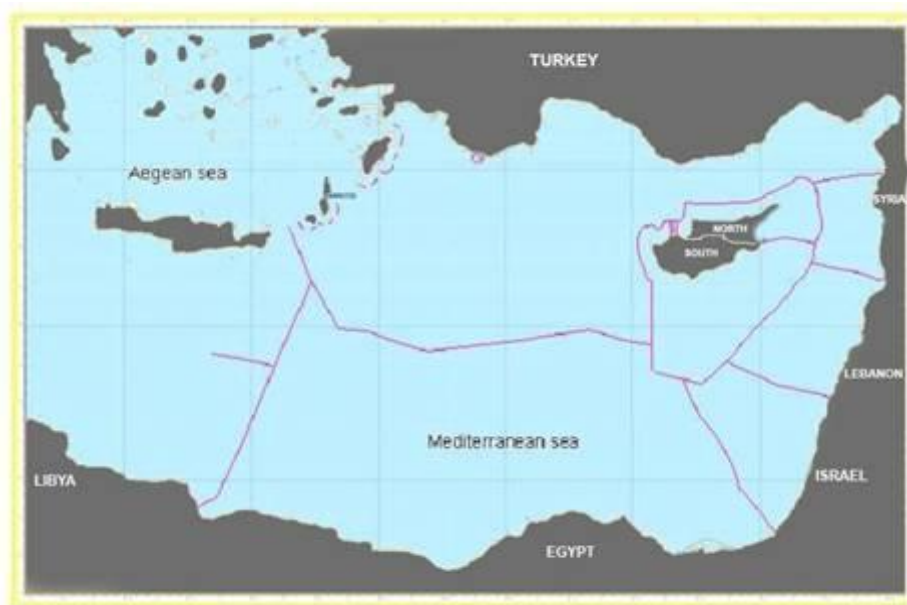
Σήμερα οι αυξανόμενες ενεργειακές ανάγκες στην Ανατολική Ασία, είναι συνεχής και αλματώδης. Χώρες όπως η Κίνα, η Ιαπωνία, η Ινδία, παίζουν σημαίνον ρόλο στο διεθνές ανταγωνιστικό ενεργειακό περιβάλλον και δηλώνουν έμπρακτα το ενδιαφέρον τους για περιοχές όπως η Κ. Ασία και η Μ. Ανατολή. Οι δράσεις των χωρών αυτών αυξάνουν το ρόλο της Τουρκίας και τη καταστούν ενεργειακό ρυθμιστή στη περιοχή.

Η Ευρωπαϊκή αλλά και αμερικανική προσπάθεια αντιμετώπισης της Ρωσίας σ' επίπεδο ενέργειας μπορεί σήμερα να εφαρμοστεί μέσω της χρήσης του τουρκικού εδάφους, δια μέσω του οποίου δίνεται η δυνατότητα να διοχετευτούν προς τη Δύση ορυκτά καύσιμα από τη Κασπία, την Κ. Ασία και την Μ. Ανατολή, δίχως την εμπλοκή της Ρωσίας. Σήμερα ο Καύκασος αποτελεί την είσοδο στην Κ. Ασία, χαρακτηριστικός είναι ο αγωγός πετρελαίου Baku–Tbilisi–Ceyhan, ο αγωγός αερίου Baku–Tbilisi– Erzurum, καθώς και η σιδηροδρομική γραμμή Baku–Tbilisi– Kars, τα οποία διέρχονται από την περιοχή αυτή.

### **3.5 Οι τουρκικές διεκδικήσεις στην περιοχή**

Δεδομένης της μειονεκτούσα θέσης της Τουρκίας στο χώρο της νότιο-ανατολικής Μεσογείου, λόγω της άμεσης γειτνίασής της κυρίως με την Ελλάδα αλλά και την Κύπρο, η πρόταση την οποία φάνηκε ήδη από τις αρχές του 21<sup>ου</sup> αιώνα να διαμορφώνει η χώρα αυτή σε σχέση με την εκμετάλλευση της ευρύτερης θαλάσσιας αυτής περιοχής είναι μαξιμαλιστική και απολύτως εκτός κάθε δυνατής εφαρμογής των διατάξεων της Σύμβασης του Μοντέγκο Μπαίου. Και τούτο διότι όπως φαίνεται και από το Χάρτη 4 που ακολουθεί, η μοναδικά αποδεκτή λύση για τα τουρκικά συμφέροντα στην περιοχή θα ήταν εκείνη η οποία θα αντιστρατεύονταν το νόμιμο δικαίωμα των ελληνικών νησιών της Δωδεκανήσου, αλλά και της Καρπάθου, της Κάσου, και ασφαλώς του

Καστελόριζου και της Στρογγυλής, σε υφαλοκρηπίδα και αποκλειστική οικονομική ζώνη, σε συνδυασμό με την παράλληλη, όσο και ταυτόχρονη, άρνηση αποδοχής από την πλευρά της Τουρκίας του δικαιώματος επέκτασης της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης από 6 σε 12 ν.μ.



Χάρτης 3.5 - Τουρκική πρόταση χάραξης ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο  
Πηγή: Πηγή: Öztürk, S. & Başeren, H.(2008)

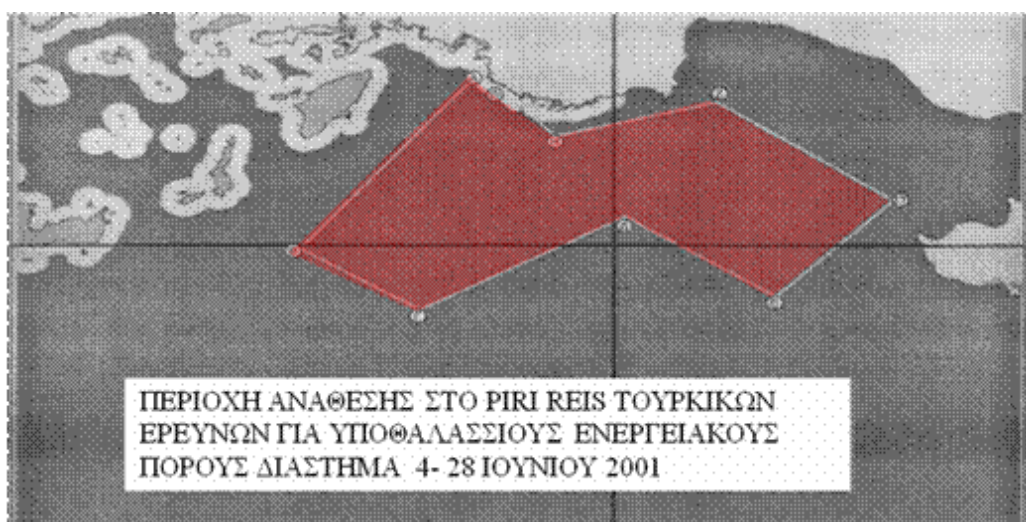
Από τον ίδιο Χάρτη φαίνεται, επίσης, ότι κάτι παρόμοιο ισχύει, σύμφωνα με τις τουρκικές επιδιώξεις, και για την Κύπρο, η οποία σε σχέση με τα δυτικά της παράλια φαίνεται να μην της αναγνωρίζεται από την Τουρκία το δικαίωμα σε Α.Ο.Ζ. και υφαλοκρηπίδα (Öztürk & Başeren,2008), έτσι ώστε η τελευταία να διεκδικεί το μέγιστο στην περιοχή χώρο ανάπτυξης των αντίστοιχων δικών της σχετικών θαλάσσιων ζωνών, οι οποίες προτείνεται να οροθετηθούν με μία νοητή μέση γραμμή η οποία θα μπορούσε να χαραχτεί ανάμεσα στα τουρκικά παράλια και την απέναντι Αίγυπτο<sup>14</sup>.

Η παραπάνω τουρκική πρόταση δεν αποτελεί αποκλειστικά και μόνον θεωρητική ερμηνεία (καθ' όλα αυθαίρετη) των διατάξεων της Σύμβασης του Μοντέγκο Μπει, αλλά, από τον Ιούνιο ήδη του 2001, έγινε προσπάθεια μονομερούς οριοθέτησης της περιοχής (βλ. Χάρτη 5 που ακολουθεί) μέσω της,

<sup>14</sup> ...ενώ επιεικώς απαράδεκτη κρίνεται η εμφανής τοποθέτηση σύμφωνα με την οποία υπάρχουν δύο κράτη στην Κύπρο, όπου η πρόταση καθορίζει και τις αντίστοιχες ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας του ψευδούς κράτους της βόρειας περιοχής του νησιού.

προσφιλους στην Τουρκία πολιτικής που αφορά στην ανάθεση της εξερεύνησης του υποθαλάσσιου αυτού χώρου σε τουρκικό σειсмоγραφικό σκάφος (Piri Reis).

Στόχος ασφαλώς, ο εντοπισμός υποθαλάσσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, κατά παράβαση των διατάξεων της Σύμβασης περί κυριαρχικού δικαιώματος εξερεύνησης και εκμετάλλευσης που έχουν όλα τα παράκτια κράτη, ηπειρωτικά και νησιωτικά, στις υποθαλάσσιες περιοχές που εκτείνονται πέρα από τις γραμμές βάσης.



Χάρτης 3.6 - Αυθαίρετη μονομερής οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας της νότιο-ανατολικής Μεσογείου εκ μέρους της Τουρκίας  
Πηγή: Τσάλτας(2010)

Σύμφωνα με τον Χάρτη 6 που ακολουθεί, είναι εμφανής η προσπάθεια της Τουρκίας να αποστερήσει τόσο από την Ελλάδα όσο και από την Κύπρο μεγάλο μέρος των υφαλοκρηπίδων και Α.Ο.Ζ. τους, υπέρ της εγκαθίδρυσης πλήρους, ουσιαστικά, κυριαρχικού ελέγχου της νότιο-ανατολικής Μεσογείου. Και τούτο παρά την αναγνώριση από την ίδια, με σχετική της Δήλωση κατά τη διάρκεια των εργασιών της Δεύτερης Επιτροπής της UNCLOS III, ότι εντάσσεται στην κατηγορία των γεωγραφικώς μειονεκτούντων κρατών, τα οποία σύμφωνα με τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπει (άρθρο 70), δεν αποκτούν προτιμησιακά δικαιώματα σε επίπεδο οριοθέτησης ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας άλλων γειτονικών κρατών, αλλά μόνον απολαβής μέρους των αλιευτικών αποθεμάτων από τη δραστηριότητα στην Α.Ο.Ζ. των άλλων κρατών, και σε επίπεδο πλεονάσματος το οποίο, και πάλι, καθορίζεται από το παράκτιο

κράτος(Τσάλτας,2010)<sup>15</sup>.

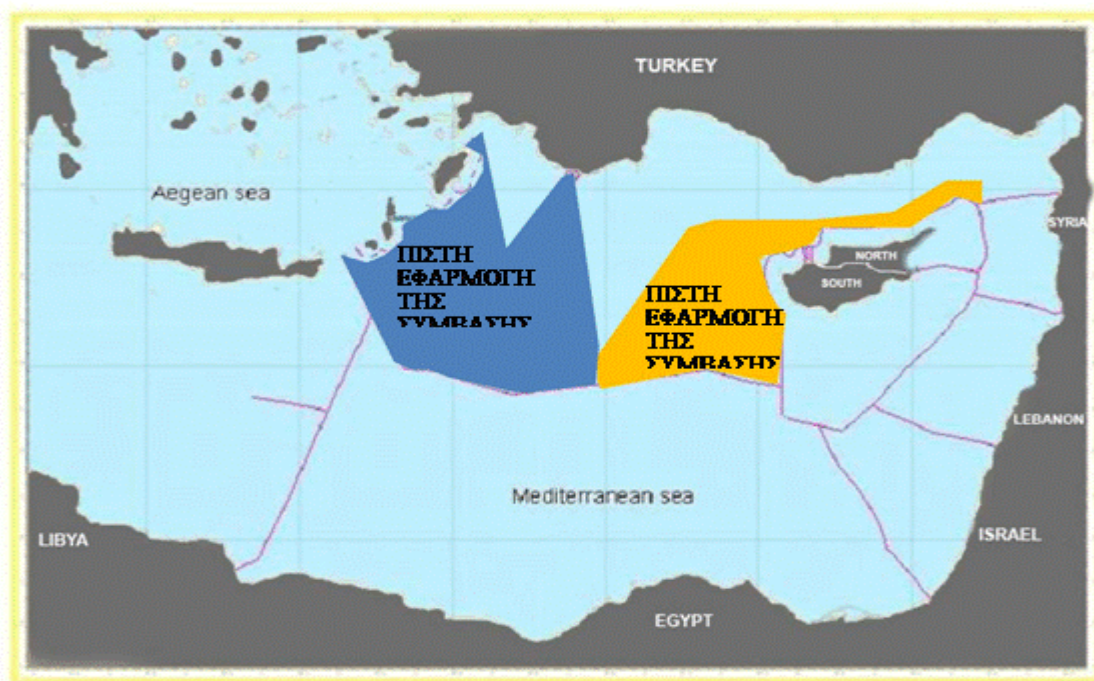
Τα όποια δικαιώματα των γεωγραφικώς μειονεκτούντων κρατών περιορίζονται επίσης και αναφορικά με την άσκηση θαλάσσιας επιστημονικής έρευνας στην περιοχή της υφαλοκρηπίδας ή Α.Ο.Ζ. άλλων γειτονικών τους κρατών, όπου επιτρέπεται η συμμετοχή τους και μόνον σε αντίστοιχες ενέργειες, με ειδικούς εμπειρογνώμονες και μόνον αν το παράκτιο κράτος το επιτρέπει, με ρητή του συγκατάθεση. Επίσης, τα κράτη αυτά κατοχυρώνουν και το δικαίωμα στην ενημέρωση επί των αποτελεσμάτων των ερευνών του παράκτιου κράτους ή αρμόδιων για την περίπτωση διεθνών οργανισμών<sup>16</sup>, οι οποίοι οφείλουν αντίστοιχα και την κοινοποίηση των αποτελεσμάτων, συμπερασμάτων και αξιολόγησης των ερευνών τους.

Στη συγκεκριμένη επομένως περιοχή τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος στο σύνολό της δικαιούνται απόλυτα της ανάπτυξης πλήρους ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας, ζώνες οι οποίες γειτονεύουν με τις αντίστοιχες τουρκικές ζώνες.

---

<sup>15</sup> Βλ. σχετικά και αναλυτικότερα για το καθεστώς των γεωγραφικώς μειονεκτούντων κρατών: J. Symonides, *Geographically Disadvantaged States under the 1982 Convention on the Law of the Sea*, 208 *Hague Recueil*, 1988 –V, σελ. 285 -407 και S. Vascianne, *Landlocked and Geographically Disadvantage States in the International Law of the Sea*, Clarendon Press, Oxford, 1990, καθώς και Γρ. Ι. Τσάλτας και Μ. Κλάδη-Ευσταθοπούλου, *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών*, οπ. προηγ. σελ. 419-425.

<sup>16</sup> Βλ. παραγράφους 1, 3 και 4 του άρθρου 254, Μέρος XIII της Σύμβασης, όπου γίνεται λόγος για τη Θαλάσσια Επιστημονική Έρευνα και σε συνδυασμό με το άρθρο 249, παράγραφος 1 δ´.



Χάρτης 3.7-Σύγκριση και διαφοροποίηση προτάσεων Τουρκίας και διατάξεων της UNCLOS 1982

Πηγή: Πηγή: Öztürk, S. & Başeren, H.(2008)

### 3.6 Διπλωματική προσέγγιση της κατάστασης από τους Τούρκους

Η φιλοδοξία των Τούρκων συνεπάγεται σημαντικά θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα στην αντίληψή της. Πιο συγκεκριμένα:

- Γιατί η Σαουδική Αραβία (μια χώρα που ελέγχει τα ιερά μέρη του Ισλάμ, της Μέκκας και της Μεδίνας και στο υπέδαφος της οποίας βρίσκονται τα μεγαλύτερα και πιο σημαντικά, διεθνώς, αποθέματα πετρελαίου, δηλαδή περίπου το 40% του παγκόσμιου αργού πετρελαίου) να παραχωρήσει την ηγεμονία του αραβικού-μουσουλμανικού κόσμου σε ένα μη αραβικό κράτος, το οποίο επιπλέον δεν έχει κανένα θεολογικό ή οικονομικό προβάδισμα;
- Γιατί ο αραβικός-μουσουλμανικός κόσμος θα δεχόταν να γίνει μαριονέτα των «Τούρκων καταστροφών του ιστορικού χαλιφάτου»;
- Γιατί το Ιράν, δηλαδή το σιιτικό, θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, θα παραχωρούσε ένα τέτοιο είδος ηγεμονίας

στους «Σουνίτες της Άγκυρας»; Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο, δεδομένου ότι τα αποθέματα υδρογονανθράκων του είναι περίπου 137,6 Gbbl και με άλλα λόγια κατατάσσεται τέταρτη χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο, όσον αφορά στα αποδεδειγμένα αποθέματα αργού πετρελαίου και ότι, τα αποθέματα φυσικού αερίου κυμαίνονται στα 29,61 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα (δηλαδή περίπου 15,8% των διεθνών αποθεμάτων φυσικού αερίου). Κατά συνέπεια, είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος κάτοχος αποθεμάτων φυσικού αερίου στον κόσμο, μετά τη Ρωσία.

- Γιατί να γίνει αποδεκτή μια τουρκική κυριαρχία από το Κάιρο, την φημισμένη εστία του Αραβικού Χαλιφάτου με τους Άραβες Φατιμίδες Χαλίφηδες από το 909 έως το 1171 και τους Αβασσίδες Χαλίφηδες από το 1261 έως το 1517, δηλαδή συνολικά 518 χρόνια, δεδομένου ότι η Οθωμανική δυναστεία κατείχε αυτή τη θέση για εκατό χρόνια λιγότερα και όλοι οι Άραβες ιστορικοί θρηνούν ακόμη το έτος 1517, όταν το Χαλιφάτο κατά τη γνώμη τους ανατράπηκε, όταν ο τελευταίος χαλίφης των Αββασιδών στο Κάιρο αναγκάστηκε να παραδώσει την εξουσία του στον Οθωμανικό Τούρκο Σελίμ Α;
- Και εάν η Άγκυρα θυμήθηκε πρόσφατα την ισλαμική διακυβέρνηση και το Χαλιφάτο, τι θα έπρεπε να πουν οι Αιγύπτιοι Αδελφοί Μουσουλμάνοι, δηλαδή οι ανοιχτοί υποστηρικτές και οι πρώτοι θεωρητικοί στη σύγχρονη ιστορία αυτού του θεσμού, καθώς και δημιουργοί του διεθνούς ισλαμικού κινήματος στο 1928, στην Ισμαηλία της Αιγύπτου, υπό την κυριαρχία του Χασάν αλ-Μπάννα; Αυτό ισχύει ιδιαίτερα σήμερα που η δύναμη της Αδελφότητας εκφράζεται έντονα στη μετά-Μουμπάρακ Αίγυπτο. Φυσικά, οι σχέσεις μεταξύ Ισραήλ και Κυπριακής Δημοκρατίας ενισχύθηκαν επίσης από την επίσκεψη του Ισραηλινού πρωθυπουργού κ. Μπέντζαμιν Νετανιάχου στις 16 Φεβρουαρίου 2011, δηλαδή την πρώτη επίσκεψη ενός Ισραηλινού πρωθυπουργού στην Κύπρο και μάλιστα πολύ επιτυχημένη (Moisio & Paasi, 2013).

### **3.7 Προοπτικές στη σχέση των 3 χωρών**

Έχει αποδειχθεί ότι η κοινή αντίληψη για την Τουρκία ως απειλή και ο ρόλος των φυσικών πόρων υπήρξαν τα κύρια κοινά κίνητρα πίσω από τη συνεργασία των τριών χωρών. Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι εκτός από αυτά και άλλα ατομικά κίνητρα, πυροδότησαν την ομαδική συμμαχία Ισραήλ - Κύπρου - Ελλάδας: (i) την επιδείνωση των σχέσεων Τουρκίας - Ισραήλ και (ii) την ανακάλυψη υδρογονανθράκων από τη Κύπρο και το Ισραήλ.

Αν οι τουρκικές και ισραηλινές σχέσεις δεν είχαν επιδεινωθεί και η διμερής συμμαχία τους παρέμενε ισχυρή, το Ισραήλ ίσως δεν είχε αναπτύξει τέτοιου είδους δεσμούς με την Κύπρο και την Ελλάδα, ειδικά στον ενεργειακό τομέα. Φαίνεται ότι τα κοινά συμφέροντα που σχετίζονται με την ενέργεια επηρέασαν τους υπολογισμούς του Ισραήλ. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στο Ισραήλ, καθώς θεωρείται ο ακρογωνιαίος λίθος και το ισχυρότερο κόμμα της οιονεί συμμαχίας.

Η Ελλάδα και η Κύπρος ήταν πάντοτε σε στενό συντονισμό και συνεργασία, αλλά μόλις το Ισραήλ τους ένωσε, το παιχνίδι άλλαξε. Έτσι, αν και οι φυσικοί πόροι φαίνεται να είναι μια σταθερή μεταβλητή, η συμμετοχή ή η δέσμευση του Ισραήλ στην οιονεί συμμαχία φαίνεται να είναι ένας μεταβαλλόμενος παράγοντας καθώς βασίστηκε αρχικά στις κακές σχέσεις του με Τουρκία. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι προοπτικές και οι προκλήσεις της εταιρικής σχέσης πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα των σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ (Adamides & Christou, 2015a: 182).

Κάποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι η οιονεί συμμαχία και το επίπεδο συνεργασίας θα εξαρτηθούν σε μεγάλο βαθμό σχετικά με τη δέσμευση και τις σχέσεις κάθε μέρους με την Τουρκία. Ρεαλιστικά, χωρίς την επίλυση του Κυπριακού και των θεμελιωδών προβλημάτων στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, μια στενή συνεργασία μεταξύ Κύπρου και Ελλάδας με την Τουρκία θα ήταν πολύ απίθανη. Έτσι, η συνεχής συνεργασία με το Ισραήλ θα ήταν επωφελής και για τους δύο. Για την Ελλάδα και την Κύπρο η οιονεί συμμαχία ήταν μια μεγάλη και ίσως μοναδική ευκαιρία, καθώς το Ισραήλ είναι μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη. Και παρόλο που η ισραηλινή συγγνώμη και η δυνατότητα βελτίωσης των τουρκικών-ισραηλινών σχέσεων αποτέλεσαν την πρώτη πρόκληση, η

σχέση εξακολουθούσε να έχει νόημα και για τα τρία κράτη για τους λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί, συμπεριλαμβανομένης της μη εποικοδομητικής στάσης της Τουρκίας έναντι του Ισραήλ.

Η διαδικασία συμφιλίωσης Τουρκίας-Ισραήλ θα μπορούσε να οδηγήσει σε κάποιον να πιστέψει ότι η Ελλάδα και η Κύπρος δεν θεωρούνται πλέον από το Ισραήλ ως η καλύτερη λύση στα προβλήματα ενέργειας και ασφάλειας από τότε που η Τουρκία επανήλθε στην εικόνα. Μια πιο προσεκτική ματιά υποδηλώνει ότι η πραγματικότητα δεν ήταν τόσο απλή. λίγο μετά τη συγγνώμη του Ισραήλ η Κύπρος και το Ισραήλ πραγματοποίησαν μια κοινή άσκηση ναυτικής διάσωσης. Την ίδια περίπου εποχή, τότε ο Ισραηλινός πρέσβης στην Κύπρο, Μάικλ Χαράρι, δήλωσε ότι οι εξελίξεις στις τουρκικές και ισραηλινές σχέσεις δεν θα επηρεάσουν τις σχέσεις του Ισραήλ με την Κύπρο (sigmaLive, 2013α, 2013β). Το πιο σημαντικό, μετά από επίσκεψη του προέδρου της Κύπρου, Νίκου Αναστασιάδη, στο Ισραήλ, αναφέρθηκε ότι η Κύπρος και το Ισραήλ έχουν εισέλθει σε μια νέα περίοδο ενισχυμένων δεσμών, ενώ ο Ισραηλινός πρωθυπουργός Μπέντζαμιν Νετανιάχου «υποσχέθηκε ότι το Ισραήλ θα συνεχίσει να διατηρεί καλές σχέσεις με την Κύπρο» (Lev, 2013).

Επίσης, καθησυχάζοντας για τη βιωσιμότητα της σχέσης ήταν οι στρατιωτικές ασκήσεις που πραγματοποίησε το Ισραήλ με την Ελλάδα και την Κύπρο, αντίστοιχα. Αυτά μεταξύ της Κύπρου και του Ισραήλ ήταν ιδιαίτερα σημαντικά καθώς ήρθαν περίπου την ίδια στιγμή που το Ισραήλ έκανε τη νέα του προσφορά αποζημίωσης στην Τουρκία και συνέχισε τον επόμενο χρόνο (Cohen, 2013). Σε αυτό το πλαίσιο, αν και θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει Μετά τη συγγνώμη η Τουρκία δεν θεωρείται πλέον από το Ισραήλ ως απειλή για την ασφάλεια, η συνεργασία του τελευταίου με την Κύπρο και την Ελλάδα δεν φαίνεται να απειλείται ιδιαίτερα.

Εκτός από τη συγγνώμη, ορισμένα ζητήματα για τα οποία η Τουρκία και το Ισραήλ έχουν κοινά συμφέροντα θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως δεύτερη πρόκληση. Μεταξύ άλλων, η επιθυμία ανατροπής του συριακού καθεστώτος και η διαχείριση της κρίσης του «ισλαμικού κράτους» είναι δύο τομείς όπου συναντώνται τα τουρκικά και τα ισραηλινά συμφέροντα, τουλάχιστον εν μέρει.

Συγκεκριμένα, η περαιτέρω κλιμάκωση της συριακής κρίσης, η επέκταση του «ισλαμικού κράτους» και η περιφερειακή ανασφάλεια που συνοδεύει θα μπορούσε να φέρει τις δύο χώρες πιο κοντά μεταξύ τους. Ωστόσο, αυτή η προοπτική δεν έχει ενοχλήσει ακόμη την οιονεί συμμαχία. Σε άλλη σημείωση, οι γεωπολιτικές πραγματικότητες έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της φύσης της οιονεί συμμαχίας και επομένως και του μέλλοντός της. Καταρχάς, υποστηρίχθηκε ότι οι σχέσεις ασφαλείας μεταξύ Τουρκίας, Ισραήλ και Κύπρου (Demirtaş, 2015).

Στην πραγματικότητα, τουλάχιστον σε πολιτικό επίπεδο, η συμμαχία εξακολουθεί να υφίσταται κυρίως επειδή ο χαρακτήρας της συμμαχίας δεν απαιτούσε αμοιβαία αποκλειστικότητα όσον αφορά τις σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ Israel Ισραήλ – Κύπρου – Ελλάδας. Ο χαρακτήρας της συμμαχίας επιτρέπει στα τρία κράτη να κάνουν ελιγμούς πολιτικά, ώστε να μην αποκλείονται μελλοντικές παράλληλες σχέσεις με την Τουρκία. Σε περίπτωση διευθέτησης του κυπριακού προβλήματος, για παράδειγμα, οι τουρκοκυπριακές σχέσεις πιθανότατα θα βελτιωθούν και, κατ'επέκταση, το ίδιο και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Δεδομένης της επιρροής της Τουρκίας στην Κύπρο, είναι λογικό η Κύπρος να πιέζεται από τη παρούσα κατάσταση υπερβολικά. Επιπλέον, ανεξάρτητα από τα διμερή προβλήματα, η Αθήνα θα ήταν απρόθυμη να ανατρέψει τις κερδοφόρες οικονομικές της σχέσεις με την Τουρκία. Αυτή η προσέγγιση σημαίνει επίσης ότι ο μετασχηματισμός της οιονεί συμμαχίας σε μια πιο επίσημη συμμαχία είναι ένα μάλλον απίθανο σενάριο, δεδομένου ότι κανένα από τα εμπλεκόμενα μέρη δεν φαίνεται να είναι πρόθυμο να συμμετάσχει σε μια διαμόρφωση με έναν πιο αντιπαραβαλλόμενο-στρατιωτικό χαρακτήρα.

Σε διαφορετικό επίπεδο, το ζήτημα της ενεργειακής συνεργασίας παραμένει δύσκολο και είναι πιθανώς ο μόνος τομέας όπου, όπως συμβαίνει τώρα, το Ισραήλ μπορεί να χρειαστεί να επιλέξει είτε την Τουρκία είτε την Κύπρο και την Ελλάδα. Από αυτή την άποψη, μια συμφωνία Τουρκίας-Ισραήλ για τη μεταφορά και την εξαγωγή του Ισραηλινού φυσικού αερίου στην Ευρώπη μέσω της Τουρκίας ή ακόμη και την προμήθεια του Ισραήλ στην Τουρκία θα

μπορούσε να αποτελέσει μια τρίτη και σοβαρότερη πρόκληση για την συμμαχία, ιδίως για την ενεργειακή της διάσταση (Idiz, 2013).

Μπορεί να υπονομεύσει το ρόλο που έχει η Κύπρος και η Ελλάδα στα μελλοντικά (ενεργειακά) σχέδια του Ισραήλ. Το γεγονός ότι Τούρκοι και Ισραηλινοί όμιλοι ωθούν τις αντίστοιχες κυβερνήσεις τους στην ενεργειακή συνεργασία ενισχύει αυτήν την προοπτική. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τις πρόσφατες σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ, θα μπορούσε κανείς να υποδηλώσει ότι το Ισραήλ παραμένει ύποπτο για τις τουρκικές πολιτικές, τουλάχιστον όσο ο Ερντογάν είναι στην εξουσία - γεγονός που θα μπορούσε να αποτρέψει τυχόν βελτιώσεις στη σχέση τους στο άμεσο μέλλον. Όπως προαναφέρθηκε, είναι σχεδόν αδύνατο να προηγηθεί η ενεργειακή συνεργασία πριν από την εξομάλυνση των πολιτικών σχέσεων (Mitnick, 2013).

## Συμπεράσματα

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, πρέπει να σημειωθεί ότι ο δυτικός κόσμος, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ ειδικότερα, θα δει την εξάλειψη της εξάρτησης της εντάσεως ενέργειας βιομηχανίας από τους αραβικούς-μουσουλμανικούς και τους ιρανικούς υδρογονάνθρακες. Ένα τέλειο παράδειγμα από αυτή την άποψη είναι η απόφαση (4 Ιανουαρίου 2012) της ΕΕ και των ΗΠΑ για εμπάργκο στις εισαγωγές ιρανικών προϊόντων υδρογονανθράκων από τη Δύση. Η στρατηγική σημασία ενός ήδη λειτουργικού διαδρόμου μεταφοράς φυσικού αερίου στην Ευρώπη, υπό αυτές τις συνθήκες, είναι κάτι παραπάνω από προφανές. Εδώ ακριβώς θα συνέβαλε η κατασκευή ενός άξονα μεταφοράς φυσικού αερίου στην Ευρώπη, ξεκινώντας από το Ισραήλ και καταλήγοντας στους ιταλικούς λιμένες, επεκτεινόμενος κατά μήκος της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Κρήτης και του Ιόνιου Πελάγους. Αυτός ο άξονας θα απέφευγε οποιαδήποτε ανάμειξη του αραβικού-μουσουλμανικού στοιχείου, καθώς και οποιαδήποτε εμπλοκή της Τουρκίας, που θα αποτελούσε εξαιρετικά ενοχλητικό για το Ισραήλ και τις ΗΠΑ, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου και λόγω των πολύ τεταμένων σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ και την αμφιλεγόμενη στάση της Άγκυρας στις σχέσεις της με την Τεχεράνη, μετά την επιβολή του εμπάργκο στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν

Μεμονωμένα, ιστορικά, ενεργειακά, οικονομικά κίνητρα και κίνητρα ασφαλείας οδήγησαν στην εμφάνιση της εταιρικής σχέσης Ισραήλ – Κύπρου – Ελλάδας, ενώ η τουρκική απειλή και η ενεργειακή ασφάλεια έπαιξαν πρωταρχικό ρόλο. Ίσως το πιο σημαντικό, οι αρνητικές σχέσεις της Τουρκίας με τις τρεις χώρες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην οδήγηση στην οιονεί συμμαχία. Ένας σχηματισμός που σε κάποιο βαθμό έπαιξε το ρόλο της εξισορρόπησης ενάντια στην τουρκική δύναμη και απειλή.

Το Ισραήλ και η Τουρκία εισήλθαν σε μια περίοδο προσέγγισης. Παρόλο που αυτό εν συντομία φάνηκε να αμφισβητεί τη σημασία και την ανθεκτικότητα της οιονεί συμμαχίας, η Τουρκία και το Ισραήλ σύντομα επέστρεψαν στην εχθρότητα. Όσον αφορά τη φύση της σχέσης μεταξύ τους, έχει αποδειχθεί ότι

θα μπορούσε να περιγραφεί ως «άνετη» σχεδόν συμμαχία . Σε έναν ή τον άλλο βαθμό, έχει μερικά από τα βασικά συστατικά μιας παραδοσιακής συμμαχίας, όπως η εξουσία, το κέρδος και η αποτροπή, η συνεργασία σε τομείς όπως ο στρατός και η άμυνα, καθώς και ο στόχος της εξισορρόπησης μιας κοινής απειλής ( Τουρκία). Εξυπηρέτησε επίσης ορισμένα «πανομοιότυπα» και μερικά «συμπληρωματικά» συμφέροντα από το 2011. Ωστόσο, από την αρχή, στερείται ενός πιο επίσημου και ουσιαστικού χαρακτήρα στρατιωτικού προσανατολισμού που θα το χαρακτήριζε ως επίσημη συμμαχία.

Υιοθετήθηκε μια πιο «άνετη» προσέγγιση, υπολείποντας μια ολοκληρωμένη στρατιωτική-στρατηγική συμφωνία, και παρέμεινε περιορισμένη στις στρατιωτικές ασκήσεις, τις δηλώσεις συνεργασίας για την ασφάλεια, τα μνημόνια κατανόησης κ.λπ. Συνεπώς πληροί τα κριτήρια ενός οιονεί -συμμαχία αντί για επίσημη συμμαχία και επισημαίνει το γεγονός ότι παρόλο που η Τουρκία θεωρείται - ίσως σε διαφορετικούς βαθμούς - ως απειλή ασφάλειας από το Ισραήλ, την Κύπρο και την Ελλάδα, τα τρία κράτη δεν έχουν προχωρήσει σε ένα ουσιαστικό κοινό μέτωπο, πράγμα που σημαίνει ότι θα ήταν καλό να λάβουν ακόμα περισσότερα μέτρα κοινής πορείας.

Υπό το φως αυτό, ο «άνετος» και οιονεί χαρακτήρας της συμμαχίας μπορεί να επιτρέψει στα τρία κράτη να προχωρήσουν και να επωφεληθούν από τη συνεργασία τους, αλλά η έλλειψη δέσμευσής τους για επιδίωξη μιας πιο επίσημης συμμαχίας είναι προφανές και υπογραμμίζει το γεγονός ότι αυτό μπορεί να είναι το πιο μακρινό που μπορεί να πάρει αυτή η συμμαχία όσον αφορά τους τομείς και τους βαθμούς συνεργασίας.

Επιπλέον, με την απροθυμία των τριών μερών Για να προωθήσουν τη συνεργασία τους, ακόμα περισσότερο επηρεάζει την ανάπτυξη μιας δυναμικής πολιτικής και ασφάλειας στην ανατολική Μεσογείου για ένα ακόμα καλύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον στο οποίο η συνεργασία τους με την Τουρκία δεν θα ήταν αδύνατη, διότι η ισχύς των τριών θα ανάγκαζε τη Τουρκία να συνεργαστεί μαζί τους. Τέλος, το επί του παρόντος ένα πιθανό σενάριο της Τουρκικής-Ισραηλινής προσέγγισης και της ενεργειακής συνεργασίας θα μπορούσε στο μέλλον να δημιουργήσει ορισμένα προβλήματα για την Κύπρο

και την Ελλάδα, όχι τόσο όσον αφορά τις πολιτικές σχέσεις τους με το Ισραήλ, αλλά όσον αφορά τις πολιτικές ενεργειακής ασφάλειας. Αυτός μπορεί να είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους η Κύπρος και η Ελλάδα σχηματίζουν μια άλλη σχεδόν συμμαχία με την Αίγυπτο. Για την Κύπρο και την Ελλάδα είναι λογικό να εντείνουν τις προσπάθειές τους προς διεύρυνση των περιφερειακών τους δικτύων και για την κατάρτιση σχεδίων έκτακτης ανάγκης. Ανεξάρτητα από το πόσο καλές είναι οι σχέσεις τους αυτή τη στιγμή, το να βασίζεσαι αποκλειστικά στη συνεργασία τους με το Ισραήλ θα ήταν παράλογο. το ίδιο ισχύει και για το Ισραήλ. Σε τελική ανάλυση, είναι ευρέως γνωστό ότι οι συμμαχίες - και ακόμη περισσότερο οιονεί συμμαχίες - δεν έχουν όριο ο καθένας στη περιοχή έχει τα δικά του συμφέροντα να προστατέψει πράγμα που ενισχύει το διπλωματικό κρεσέντο και καθιστά επίφοβη την περιοχή για ενδεχόμενη σύγκρουση.

## Βιβλιογραφία

- Adamides, C. & O. Christou (2015a) Beyond hegemony: Cyprus, energy securitization and the emergence of new regional security complexes, in: s.N. Litsas & s. Tziampiris (Eds) *The Eastern Mediterranean in Transition: Multipolarity, Politics and Power* pp. 179–190 (surrey: Ashgate).
- Aydın, M. & K. Yfantis (Eds) (2004) *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean* (London and New York: Routledge)
- Ayman, s.G. (2004) Negotiation and deterrence in asymmetrical power situations: The Turkish-Greek case, in: M. Aydın & K. Yfantis (Eds) *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean* pp. 213–244 (London and New York: Routledg
- Belina, B. *The International Encyclopedia of Geography: People, the Earth, Environment, and Technology.*
- Brom, s. (2011) The Israeli-Turkish relationship, in: W.B. Quandt (Ed) *Troubled Triangle: The United States, Turkey and Israel in the New Middle East* pp. 57–64 (Charlottesville, Virginia: Just World Books)
- Buffetaut, F. (2012), *Ενεργειακός χάρτης πορείας για το 2050, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή*
- Cohen, G. (2013) U.s. to join largest aerial drill in Israel's history, along with Italy, Greece, Haaretz, 6 November. Available at <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/.premium-1.556533> [Accessed 20-12-2020]
- Cohen, S. B. (2014). *Geopolitics: The geography of international relations*. Rowman & Littlefield.
- Demirtaş, s. (2015) Israel calls on Turkey to stand united in anti-terror fight, *Hürriyet Daily News*, 12 October. Available at <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?PageID=238 &NID= 89723&NewsCatID=510> [Accessed 20-12-2020]
- Di Salvatore, J. (2020). Obstacle to peace? Ethnic geography and effectiveness of

- peacekeeping. *British Journal of Political Science*, 50(3), 1089-1109.
- Diz, s. (2013) More than meets the eye in Turkish-Israeli ties, *Al-Monitor*, 22 February. Available at <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/02/mavi-marmara-flotilla-turkey-israel-relations.html> [Accessed 20-12-2020]
- European Commission.(2011), *Environnement Directorat - Energy Programme*, Available from <http://europa.eu.int/comm/environment/climat/eccp.htm> [Accessed 20-12-2020]
- Gökmen, S. R. (2010). Geopolitics and the study of international relations. *Unpublished PhD thesis, Middle East Technical University, Turkey.*
- Huber, D. & Tocci, N. (2013) Behind the scenes of the Turkish-Israeli breakthrough, Istituto Affari Internazionali, IAI Working Papers 131
- igmaLive (2013b) Η βελτίωση σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ, δεν επηρεάζουν την Κύπρο (The Improvement of Turkish-Israeli Relations does not affect Cyprus), 2 May. Available at <http://www.sigmalive.com/news/politics/43337> [Accessed 20-12-2020]
- Jones, L., & Sage, D. (2010). New directions in critical geopolitics: an introduction. *GeoJournal*, 75(4), 315-325.
- Lev, D. (2013) PM: we will always be a friend to Cyprus, *Israel National News*, 5 June. Available at [http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/167772#.UY0dZrWG2\\_t](http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/167772#.UY0dZrWG2_t) [Accessed 20-12-2020]
- MacDonald.(2010), *Supplying the EU Natural Gas Market*, MotMacDonald
- Mazis, I. (2012). Ο Γεωστρατηγικός Άξονας Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδος (The geostrategic axis Israel-Cyprus-Greece), *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 6 April
- Mazis, I. T., & Sgouros, G. (2011). Geographical Distribution of Methane Hydrates and International Geopolitics of Energy: Resources in the Eastern Mediterranean. *Civitas Gentium*, 1(1), 33-40.
- Megoran, N. (2011). War and peace? An agenda for peace research and practice in

- geography. *Political Geography*, 30(4), 178-189.
- Mitnick, J. (2013) Israel and Turkey explore energy ties, *The Wall Street Journal*, 26 March. Available at <http://online.wsj.com/news/articles/sB1000142412788732410520457838224377338848>[Accessed 20-12-2020]
- Moisio, S., & Paasi, A. (2013). Beyond state-centricity: Geopolitics of changing state spaces. *Geopolitics*, 18(2), 255-266.
- Nastos, P. (2013) Greek-Israeli-Cyprus military and security relations: a preview, Research Institute for European and American Studies, 15 December
- Ntokos, T. (2011) Ένταση στην Ανατολική Μεσόγειο: Το Γεωπολιτικό 'Τετράγωνο' Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ-Τουρκίας (Tension in the Eastern Mediterranean: the geopolitical 'rectangle' of Greece-Cyprus-Israel-Turkey), ELIAMEP, Working Paper, 23/201
- Oettinger G.(2011), *Energy map*, όπως αναφέρεται στο Πλιάτσικας, Φ.(2011), Ευρωπαϊκός Σχεδιασμός έως το 2050, Ανάκτηση από <http://www.e-grammes.gr/article.php?id=5376>[Πρόσβαση 18-12-2020]
- Öztürk, S, & Başeren, H.(2008) The exclusive economic zone debates in the Eastern Mediterranean Sea and fisheries, *Journal Black Sea/ Mediterranean Environment*, 14, σελ. 81.
- Reuber, P. (2016). Geopolitics. *International Encyclopedia of Geography: People, the Earth, Environment and Technology: People, the Earth, Environment and Technology*, 1-11.
- stavris, G. (2012) The new energy triangle of Cyprus-Greece-Israel: casting a net for Turkey?, *Turkish Policy Quarterly*, 11(2), pp. 87–102
- Susanne, N.(2008) "Gas and oil to Europe: Geopolitical perspectives with a particular focus on the impact of the Russian-Georgian war," *Institute français des relations internationales*, A Paper presented at the Delphi Conference of EKEM, 12-14.09.2008.
- Tank, P. (2005) Cyprus: a note on security guarantees and threat perceptions, *The Turkish Yearbook of International Relations*, XXXV, 169–176

- Tsaltas , Gr. I.(2001) *L'Occident, Le Système de Sécurité Internationale et la Méditerranée Orientale dans la Deuxième Moitié du 20ème Siècle*, στο Revue Internationale d' Histoire Militaire, Athènes
- United Nations Division for Ocean Affairs, Table of claims to maritime jurisdiction (as at 28 May 2008), Available from: [http://www.un.org/Depts/los/.../table\\_summary\\_of\\_claims.pdf](http://www.un.org/Depts/los/.../table_summary_of_claims.pdf) [Accessed 18-12-2020]
- Van Dyke, J. M., Legal Status of Islands with Reference to Article 121 (3) of the UN Convention on the Law of the Sea, Available from <http://seasteading.org/seasteading.org/localres/misc-articles/DykeLegalStatusOfIslands.html>[Accessed 18-12-2020]
- Williams, A. J. (2013). Re-orientating vertical geopolitics. *Geopolitics*, 18(1), 225-246.
- Αρβανίτης, Ν.(2012), *Ο επανασχεδιασμός του ενεργειακού χάρτη*, Ανάκτηση από [http://freelancers.gr/portal/index.php?option=com\\_content&view=article&id=412:2012-04-03-17-22-51&catid=36:epikairothta&Itemid=56](http://freelancers.gr/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=412:2012-04-03-17-22-51&catid=36:epikairothta&Itemid=56)[Πρόσβαση 18-12-2020]
- Καλαϊτζίδου Ι. (2008). *Το ενεργειακό ζήτημα: Μερικές Προσεγγίσεις*. Ανακτημένο από: <http://www.pokethe.gr/wordpress/?p=24> [Πρόσβαση 18-12-2020]
- Καλαϊτζίδου, Ι.(2008), *Το Ενεργειακό Ζήτημα*, Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας
- Καρυώτης, Θ., Κασίνης, Σ., Λυγερός Ν. (2012). ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη. Από τη στρατηγική κίνηση στην οικονομική λύση. Αθήνα: Καστανιώτης
- Κασίνης, Σ.(2011) Έρευνα Υδρογονανθράκων εντός της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας – Νέες Προοπτικές, Υπουργείο Εμπορίου Βιομηχανίας&Τουρισμού Κυπριακής Δημοκρατίας
- Μάζης, Ι.(2011), *Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, Αθήναι, Εκδόσεις Λιβανη
- Μαρτζούκου, Π.Ν.(2010), Εξωτερική Πολιτική Τουρκίας έναντι ΗΠΑ, ΝΑΤΟ, ΕΕ, Ρωσίας, Καυκάσου, Μ. Ανατολής, Ιράν, Ιράκ, Κεντρικής Ασίας, τ.59.

## ΕΛΕΣΜΕ

- Μενάγιας, Χ.(2011), *Η Τουρκία απειλεί στρατιωτικά στο ενεργειακό παιχνίδι*, Ανάκτηση από <http://www.sofokleous10.gr/portal2/toprotothema/toprotothema/2012-07-09-14-53-35-2012070967468/> [Πρόσβαση 18-12-2020]
- Μηνάγια, Χ. (2012), *Ενεργειακή κρίση στις σχέσεις Ρωσίας-Τουρκίας* Ανάκτηση από:  
[http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com\\_content&task=view&id=46331&Itemid=139](http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=46331&Itemid=139) [Πρόσβαση 18-12-2020]
- Παπαδοπούλου, Μ.(2012), *Ενεργειακός Πόλεμος στην Ανατολική Μεσόγειο*, Τεύχος.1, Ελιαμέπ, σελ.1
- Πεπονής, Α.(2008), *Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η ενεργειακή «γέφυρα»*, Λιβάνης
- Πέππα, Μ. (2012) *Διεθνείς και Περιφερειακές Συνεργασίες για την προστασία του Θαλασσίου Περιβάλλοντος*, Θαλάσσια Στρατηγική, Δεκέμβριος 2012, Αθήνα. Διαθέσιμο στο <URL
- Περισσοράτης, Κων.(2008) *Οι Υδρίτες και η Σημασία τους ως Καύσιμη Ύλη του Μέλλοντος*. Το Ερευνητικό Πρόγραμμα «ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ», Ελληνική Γεώσφαιρα, Απρίλιος, σελ. 13.
- Πιπατζή, Α.(2014) *Ο πόλεμος των αγωγών στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο* EnergyPress
- Πλιάτσικας, Φ.(2011), *Ευρωπαϊκός Σχεδιασμός έως το 2050*, Ανάκτηση από <http://www.e-grammes.gr/article.php?id=5376>[Πρόσβαση 18-12-2020]
- Ραυτόπουλος, Ε. (2014). *Συμβατική Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση & Μεσόγειος ή Plus Ultra*. 1st ed. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ.
- Στάμκος, Γ.(2011), *Το ενεργειακό Ζήτημα*, Ανάκτηση από <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid...2...>[Πρόσβαση 18-12-2020]
- Στεφάνου, Κ.(2012), *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Οικονομική ολοκλήρωση και πολιτικές το ρυθμιστικό πλαίσιο*, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, σσ. 405-420
- Στυλιανού, Α.(2015) *Το κοίτασμα Zohr της Αιγύπτου*, EnergyPress

- Τσάλτα, Γρ. Ι.(1986) *Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας*, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα
- Τσάλτα,Γρ. Ι.(2002) Υποθαλάσσιοι Φυσικοί Πόροι και Νοτιοανατολική Μεσόγειος. Προβλήματα Οριοθέτησης των Όμορων και Απέναντι Κρατών, στο Ι. Σείμνης (επιμέλεια), *Η Μεσόγειος στον 21<sup>ο</sup> αιώνα*, εκδ. Πανεπιστημίου Αιγαίου, Εργαστήριο Μεσογειακής Πολιτικής, Ρόδος, σελ. 33 -45.
- Τσάλτας, Γρ.(2003) *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών*, τόμος δεύτερος, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σσ. 41-66.
- Τσάλτας, Γρ.Ι.(2017) *Περιβάλλον Διεθνούς Προστασίας Πολιτική-Δίκαιο-Θεσμοί*, Εκδόσεις Ι.Σιδέρη
- ΥΠΕΚΑ.(2012), *Ευρωπαϊκή Πολιτική*, Ανάκτηση από <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=446>[Πρόσβαση 10-12-2020]

© ΜΠΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ 2020

A.M 1219M008